

Kees Blokland
en Agriterra

De kracht van verbeelding

Leo Klep

Graansilo's bij de fabriek van Anapqui, een Boliviaanse organisatie voor quinoatellers. Zij werken samen met Agriterra en in 2018 werd hun fabriek door diverse investeringen nieuw leven ingeblazen.

De kracht van verbeelding

Leo Klep

De kracht van verbeelding

**Kees Blokland
en Agriterra**

Kees en de kracht van de verbeelding

Je moet maar het lef hebben. Om zo'n 25 jaar geleden een ontwikkelorganisatie voor boeren en boerinnen in de armste ontwikkelingsgebieden ter wereld op te zetten. Kees Blokland deed het. Met Agriterra. Juist in de tijd dat ontwikkelingssamenwerking onder hevige kritiek stond en de landbouw en voedselketens in ontwikkelingslanden niet direct het paradepaardje van de talloze ontwikkelingsorganisaties en rijkere donorlanden waren. Teveel afbreukrisico en reputatieverlies. Maar Kees deed het toch. In een recordtijd legde hij een vlies van boeren- en boerinnenorganisaties over de aardbol en bracht deze met elkaar in contact. Zelfs de grootste criticasters zoals William Easterly en de Nederlandse Paul Hoeben schreven hem niet weg. Integendeel, Kees was zijn tijd ver vooruit. En dat werd steeds vaker door menigeen erkend. Het was vooral de aanpak van het netwerken 'avant la lettre' die aansloeg. En bovenal de typisch Nederlandse gewoonte om wetenschap en landbouw met elkaar te verbinden. Zonder deze verbinding zal de wereld met zijn groeiende bevolking niet gevoed kunnen worden.

Zoals onze ouders decennialang vanuit de land- en tuinbouw hun dochters en zonen naar de Wageningse Universiteit stuurden, zo bracht Kees op elk niveau in de partnerorganisaties van boeren en boerinnen heel vanzelfsprekend nieuwe kennis en innovatie in. Dat

is meer dan lef, dat is ook verbeelding. Verbeelding over hoe het worden kan en wat er dan gedaan moet worden. Hij verloor daarbij de belangrijkste lessen uit het verleden niet uit het oog.

Tijdens een presentatie bij de FAO in Rome in juli 2021 over de rol van zadenveredeling voor de landbouw en klimaatbeheersing pleitte Kees om de verbinding tussen boerencoöperaties en de private zaden sector te versterken. "Deze boerencoöperaties zijn in veel landen in West-Afrika wettelijk erkend, dus maak gebruik van deze status om de boeren en boerinnen van deze coöperaties als serieuze partners te beschouwen." Zo heeft Agriterra zich steeds verder ontwikkeld en is super relevant gebleven. Dankzij Dr. Kees Blokland. We zijn hem veel dank verschuldigd.

Agnes van Ardenne

*voormalig Minister voor Ontwikkelingssamenwerking
voormalig Ambassadeur bij de FAO in Rome*

01	Kees Blokland	9
02	Als student naar Mexico	10
03	Keuze voor ontwikkelingswerk	12
04	Naar Nicaragua	16
05	Peoples' Participation	17
06	Beleidsbeïnvloeding vanuit de boeren	19
07	Proefschrift over UNAG	21
08	Paulo Freire Stichting	23
09	Banco del Campo	25
10	Vía Campesina	27
11	Eco-operation	29
12	Medefinanciering	31
13	De Nederlandse land- en tuinbouw	33
14	Stiplon	35
15	Naar Latijns-Amerika	39
16	De doorbraak	40
17	Oprichting Agriterra	43
18	De feestelijke lancering	45
19	Digitale organisatie	47
20	Het profileren van partners	49
21	Projectvoorstellen	51
22	Agripool	53
23	PIPGA: Participatie	55
24	IFAP	57
25	AgriCord	59
26	Consolidatie	63
27	Erkenning	64
28	Thematische Medefinanciering	65
29	Zelfvertrouwen	67
30	AgriProFocus	69

De kracht van verbeelding

31	Eigen koers	71
32	Medefinancieringsstelsel (MFS1)	73
33	POP	75
34	IFAP failliet	77
35	Crises	82
36	Retraite	83
37	De coöperatie centraal	87
38	Drie teams	89
39	Boergenoteerde bedrijven	91
40	Personele ommezwaai	93
41	Een doorgetrokken lijn	95
42	Momentum	96
43	Verdere focus	97
44	Afscheid van AgriCord	99
45	Blijvende vergezichten	101

Bijdrages

Ruerd Ruben	14
Ricardo Arturo Quirós	38
Joos Geerts	48
José Levelink	52
Ignace Coussement	60
Aaltje de Roos	62
Hedwig Bruggeman	68
Ton Duffhues	72
Theo de Jager	78
Cees van Rij	80
Albert Jan Maat	86
Gerard Wieffer	94

Kees Blokland

Zelf komt Kees Blokland niet van een boerenbedrijf. Weliswaar stamde hij uit een oud boerengeslacht maar kort na de oorlog had zijn vader als jongeling bedankt voor het zware boerenambacht en was hij boekhouder geworden bij de coöperatieve maalterij in Houten. Na een conflict met het boerenbestuur was hij daar vertrokken en gaan werken bij de Nationale Verzekeringsbank. Met succes want hij beëindigde zijn carrière uiteindelijk hoog in de boom bij het na een fusie gevormde Nationale Nederlanden-concern. Aan het vroege conflict in Houten ontleende hij een belangrijke les aan zijn kinderen: 'Wat je ook doet, ga nooit voor boeren werken'.

“Wat je ook doet, ga nooit voor boeren werken” Kees werd in 1955 in Sliedrecht geboren en verhuisde halverwege de lagere school naar Arnhem. Daar volgde hij op het Christelijk Lyceum Arnhem een gymasiaal pakket met niet alleen exacte vakken en moderne talen, maar ook Latijn en Grieks. Daarna wilde hij in 1973 bedrijfseconomie gaan studeren. Een bancaire loopbaan in de voetsporen van zijn vader leek hem bijvoorbeeld wel wat. De keuze van de universiteit stond voor zijn ouders bij voorbaat vast: als gereformeerde hoorde je naar de Vrije Universiteit te gaan. Overigens had de VU net een jaar eerder, in 1972, besloten om als 'oecumenisch christelijk' verder te gaan. 'De geest van de tijd vraagt daarom', heette het.

Collegekaart van Kees als student aan de Vrije Universiteit

COLOFON

Copyright © 2021 Agriterra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Auteur: Leo Klep

Op basis van gesprekken met Kees Blokland, Gerard Doornbos, Richard van der Maden, Cees van Rij, Aaltje de Roos en Jur Schuurman

Tekstredactie: Alice Bender, Frank van Dorsten, Ingrid Koedijk en Esther Nederlof

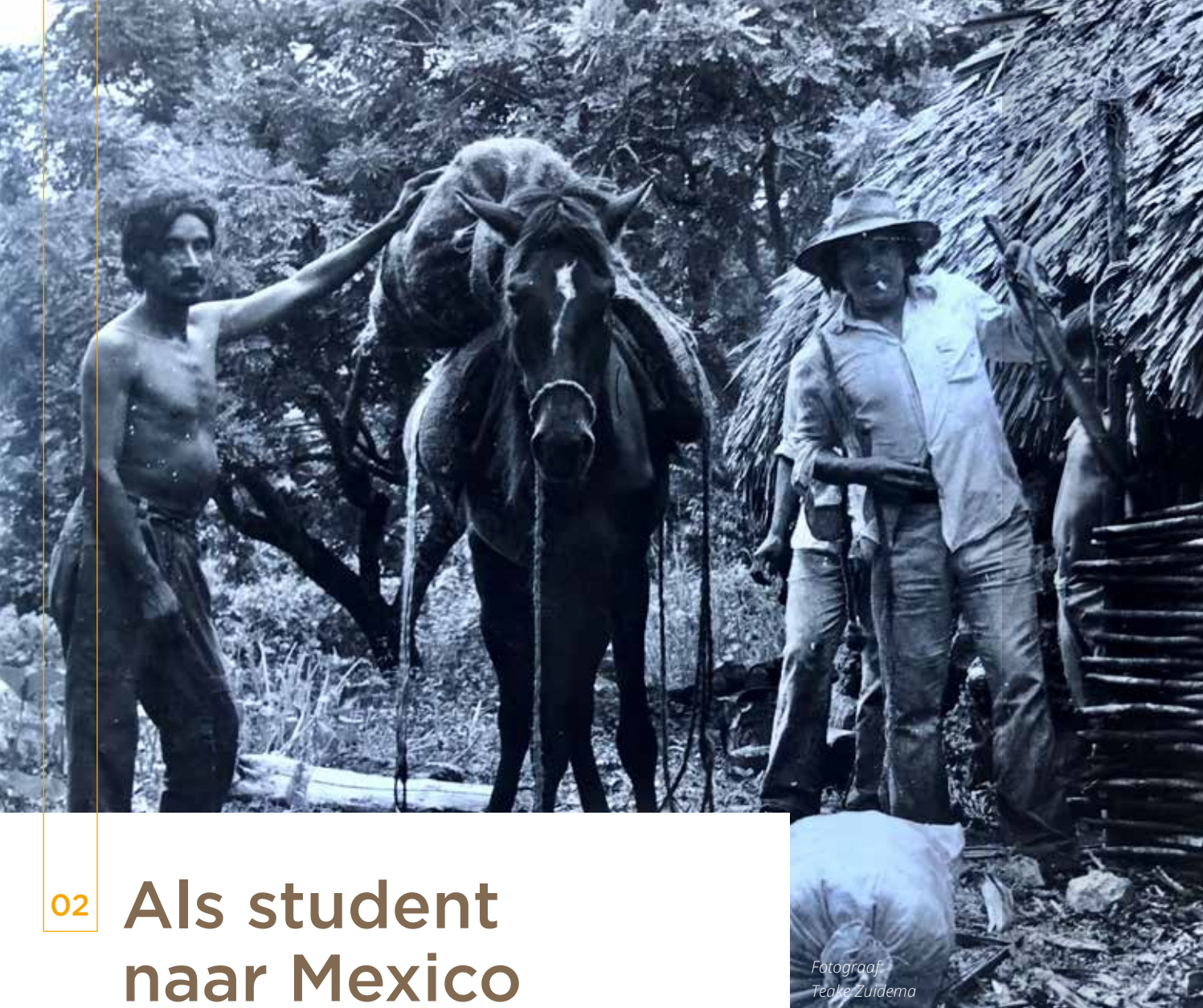
Vormgeving: Studio Nieuwe Weide

Beeld: Archiefmateriaal en beeldbank Agriterra

Foto Kees Blokland omslag en p. 101: Patrick van der Sande Fotografie

Druk: Maarse Drukkerij

Dit boek is gedrukt op PaperWise, gemaakt van agrarisch restmateriaal | 100% green energy

Mexicaanse boeren konden amper in hun eigen voedsel voorzien.

02

Als student naar Mexico

Het was de tijd van links revolutionair elan onder jongeren in het algemeen en studenten in het bijzonder. Democratisering van het onderwijs, kernwapens, de oorlog in Vietnam: allemaal waren het hot items. Een bijzondere plaats daarin genoot het zinderende Zuid-Amerika. Chili, waar in 1973 een militaire staatsgreep een einde maakte aan drie jaar socialistisch experimenteren door Salvador Allende; Uruguay, waar vanaf 1973 een langjarige 'noodtoestand' werd uitgeroepen; Argentinië, waar de onlusten na de dood van Juan Perón in 1976 werden gesmoord door een militaire coup; Colombia, waar de strijd van boerenopstandelingen vanaf

Fotograaf:
Teake Zuidema

De kracht van verbeelding

de jaren zestig begon te verzanden in een obscure guerrilla van de FARC. Nederland ving in die jaren zo'n 2000 Chileense vluchtelingen op en kleinere groepen uit diverse andere Zuid-Amerikaanse landen. Student Kees Blokland was geïnteresseerd in hun lot en werd taalmaatje van een Chileense student om hem Nederlandse les te geven (en Spaanse les te krijgen).

Op zo'n manier kwam Blokland ook in contact met studenten die stage zouden gaan lopen in Latijns-Amerika. Binnen zijn studierichting was daar in principe geen gelegenheid voor, maar niettemin leek het hem wel wat. Hij formuleerde een project dat paste bij zijn curriculum en in 1978 reisde hij met een student culturele antropologie, Teake Zuidema, naar Mexico. Een avontuurlijke en zo goedkoop mogelijke reis. Eerst met de boot naar Londen, dan een *lowbudget carrier* van Laker Airways naar New York en tot slot 5500 kilometer met de bus naar het verre zuidoosten van Mexico: de Zona Maya in Quintana Roo op het schiereiland Yucatán.

Het werd een leerzame periode. De overheid wilde in die regio een irrigatieproject starten en vroeg zich af waarom de plaatselijke boeren zo 'tegen modernisering' waren. De betreffende Maya-gemeenschap bleek vooral groot wantrouwen tegen de boodschapper, de Mexicaanse overheid, te hebben. Men herkende – alleen al aan het gebrekkige Spaans – dat beide studenten geen regeringsmensen waren en dat schiep een band. Blokland maakte hier kennis met boeren die met hun Milpa-landbouw (een vorm van *shifting cultivation*) amper in hun eigen voedsel konden voorzien en bovendien verwickeld waren in heftige conflicten over de schaarse, laag-kwalitatieve grond.

Keuze voor ontwikkelingswerk

03

Los van de studie op zich beleefde de 23-jarige Kees hier een letterlijke *wake up call* toen hij aan het eind van een middag een gezinsbezoek afsloot met de mededeling dat hij weg moest om te eten. 'Wij hebben geen eten', antwoordde een dochter gelaten. Niet om zielig te doen, maar als zakelijke mededeling. 'Wij hebben geen eten'. Het markeerde Bloklands beslissing zijn studie om te buigen naar ontwikkelingseconomie. Die studie werd afgerond in 1980. Daarna behaalde hij nog het kandidaatsexamen in de antropologie om zich verder te bekwamen in veldonderzoek en politieke antropologie. Hij beet zich vast in de vraag hoe zo'n agrarische streek tot ontwikkeling gebracht zou kunnen worden, met een redelijk bestaan voor de bewoners.

In de Marxistische theorieën die het toenmalige revolutionaire klimaat kenmerkten werd 'ontwikkeling' min of meer synoniem verklaard met 'de overgang naar een socialistische samenleving'. Maar in de door Marx geschetste socialistische samenleving waren boeren een beetje vreemde eenden in de bijt: een hybride groep tussen het proletariaat en de bezittende klasse. Sommigen zagen deze groep op den duur opgaan in het proletariaat: boeren worden arbeider in de industrie of landarbeider op grote collectieve boerderijen met gecentraliseerd (staats-)bestuur. Zeker in Latijns-Amerika leek dat laatste een voor de hand liggende weg: er was immers al sprake van grootgrondbezit en veel boeren plachten al in deeltijd of als seizoenarbeider op grote bedrijven te werken. Het alternatief was de 'Amerikaanse weg', waarin gezinsbedrijven meer ruimte zouden krijgen en het platteland via versneld kapitalisme tot het socialisme zouden komen.

In zijn jaar in Mexico maakte Blokland al kennis met de problematiek. Hij stelde daar vast dat de plaatselijke boeren het op alle fronten verloren van rijke boeren die voor verder weg gelegen markten produceerden en dat de kleine boeren zich tot het uiterste moesten inspannen om zichzelf en hun gezin überhaupt van voldoende maïs en bonen te kunnen voorzien. Geldgebrek noopte hen tot werken buiten het eigen bedrijf, tot het aangaan

Fotograaf:
Teake Zuidema

Filomena, het
meisje dat zei dat
ze geen eten had.

*“Wij hebben geen eten” -
Het markeerde Bloklands
beslissing zijn studie om te buigen
naar ontwikkelingseconomie.*

van te dure leningen (als ze die al konden krijgen) en het moeten verkopen van eigen productie tegen te lage prijzen. Een onontkoombare marginalisering.

Deze conclusie verbond Blokland ook aan de literatuurstudie die hij aan het eind van zijn universitaire loopbaan wijdde aan de discussie zoals die binnen de socialistische wereld woedde over de gewenste ontwikkeling van het platteland. Als lid van het Nicaragua-comité wist hij dat deze discussie concrete urgentie had gekregen in Nicaragua, waar de socialistische Sandinisten in 1979 het bewind van (de familie) Somoza omver hadden geworpen. In het tijdschrift voor politieke economie vatte hij een en ander in 1983 nog eens samen¹. Hij stelde daarin met instemming vast dat de Sandinisten gekozen hadden voor een 'Vía Campesina': een ontwikkelingsweg die ook de boeren op kleine bedrijven een volwaardige plaats geeft in de economie. Weliswaar hield de regering de exportproductie hoog in het vaandel, maar de (kleine) boeren kregen meer ruimte: betaalbare kredieten, toegang tot land en redelijke voedselprijzen.

De weg vooruit

In de collegebanken van de Vrije Universiteit is Kees uitvoerig onderwezen in de dynamiek van 'Structurele Transformatie' (Johnston & Kilby, 1975; Timmer, 1988): de centrale rol die de agrarische sector speelt in het proces van economische ontwikkeling en armoedebestrijding, en de institutionele aanpassingen die de landbouw doormaakt om te voldoen aan de toenemende vraag naar voedsel. In zijn leidende rol bij Agriterra staan 4 principes centraal:

PARTICIPATIE - Zijn ervaringen in het veld met boerenorganisatie in Quintana Roo (Mexico) en Rama/Nueva Guinea (Nicaragua) waren belangrijk om zicht te krijgen op het belang van directe participatie van boeren in het rurale ontwikkelingsproces. Mede geïnspireerd door prof. Gerrit Huizer (Derde Wereld Centrum Nijmegen) werd het People Participation Project (PPP) in Nicaragua een inspirerend voorbeeld van georganiseerde strijd van boeren voor toegang tot land en deelname aan de politieke besluitvorming. Dit werk werd nadien voortgezet door het internationale netwerk van boerenorganisatie 'Vía Campesina'.

PROFESSIONALITEIT - Eenmaal teruggekeerd in Nederland, kwam er ruimte om dieper te duiken in de rol van boerenorganisatie in het economische ontwikkelingsproces. De belangrijkste les hieruit was wel dat landbouwcoöperaties op een professionele manier moeten worden bestuurd opdat de bedrijfsbeslissingen kunnen rekenen op voldoende draagvlak. Ook met de omvorming van de Paulo Freire Stichting (PFS) naar Agriterra werd een professionaliseringslag geslagen.

PRODUCTIVITEIT - Het werk van Agriterra werd sterk verbreed van directe belangenbehartiging naar versterking van het economische potentieel van

boerenorganisaties. Naast verbetering van de marktpositie, gaat de aandacht in toenemende mate uit naar het versterken van de concurrentiekracht en het beter belonen van de arbeidsinzet van agrarische producenten.

POLITIEK - Om het boerenbelang te dienen moet je ook invloed uitoefenen op de politieke besluitvorming. Kees was daarom actief bij de totstandkoming van Nederlandse en Europese netwerken en in zijn bijdrage aan de EU Taskforce Rural Africa is zijn visie op structurele transformatie duidelijk te herkennen.

Ruerd Ruben

Studiegenoot van Kees aan de Vrije Universiteit en zij werkten gelijktijdig in Nicaragua.

Emeritus hoogleraar Impactanalyse van Voedselsystemen bij Wageningen University & Research en voormalig directeur van de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking van MinBuza

Kees op de motor in La Concordia, 1987. La Concordia was een deelproject van het People's Participation Programme dat gefinancierd werd door de Belgische organisatie COOPIBO, nu Rikolto. De Belgische adviseur zit voor de motor (met hoed). Zittend met rode trui: Justo Pastor Mairena, de coördinator van de UNAG voor het programma. Staand een promotor van het programma.

Peoples' Participation

Op kantoor bij de FAO trof Blokland bij toeval een nota over 'People's participation in rural development' van de Nijmeegse hoogleraar Gerrit Huizer. In deze nota noemde Huizer zelforganisatie een mensenrecht: mensen moeten actief deel kunnen uitmaken van de instellingen en systemen die hun leven bepalen, zo stelde hij². Dat paste goed bij Bloklands invalshoek. Zijn baas, de FAO-vertegenwoordiger, wilde niet met het idee aan de slag omdat er geen deskundige inbreng van de FAO bij nodig zou zijn en hij opzag tegen de te verwachten rompslomp. Maar als Blokland er zelf aan wilde gaan werken, dan kon dat wat hem betreft. Zo kreeg Blokland de kans om in 1984 met dit participatie-idee aan de slag te gaan bij de UNAG.

UNAG staat voor *Unión Nacional de Agricultores y Ganaderos*. Twee jaar na de revolutie, in 1981, was deze organisatie voor landbouwers en veetelers in het leven geroepen in Sandinistische kring. De organisatie wilde zich inzetten voor de ontwikkeling van de boerenstand. Zowel akkerbouwers als veetelers, en zowel grote

Vlnr Roberto Vega (trainer van het People's Participation Programme van de UNAG), Justo Pastor Mairena (directeur van het Programma), Kees Blokland (FAO adviseur van het programma), Managua, 1985

Naar Nicaragua

Blokland was afgestudeerd in 1981 en in die periode - twee jaar na de oliecrisis - was het niet gemakkelijk om aan een baan te komen. Hij kon niettemin terecht bij het Nuffic in Den Haag, waar hij een beleidskader moest ontwikkelen voor het Nederlandse economisch onderzoek op het vlak van ontwikkelingssamenwerking. En een jaar later had hij al uitzicht op een baan bij de FAO in Panama. Op dat moment belde het Ministerie van Buitenlandse Zaken dat zijn belangstelling voor Midden-Amerika inmiddels kende: of hij niet naar Nicaragua wilde. Een paar weken na de voordracht, meldde het ministerie hem dat hij was aangenomen, hetgeen vervolgens een vergissing bleek. Uiteindelijk kon hij in 1982 toch in Nicaragua terecht en wel als adjunct van de FAO-vertegenwoordiger in dat land. Dat behelsde aanvragen behandelen en veel contacten onderhouden met beleidsambtenaren van de overheid, vaak oud-militairen uit het Sandinistische opstandelingenleger.

Workshop in 1985 in Santo Tomás Chontales, in het kader van het People's Participation Programme van de UNAG. In de binnenste kring boeren die met bankmensen onderhandelen over een krediet. De overige deelnemers aan de cursus zitten eromheen.

als kleine boeren. Het was een zelfbewuste club die weliswaar achter de revolutie stond maar tegelijk voor de eigen stand wenste op te komen. Bijvoorbeeld op terreinen als landhervorming en landbouwbeleid. Bloklands project betrof in eerste instantie het opzetten van basisorganisaties in een tweetal gemeenten, El Rama en Teustepe. Een interessante ervaring waarbij hij de discussies tussen de boeren uit eerste hand meemaakte. Grappig genoeg bleek ook hier zijn tongval een voordeel: het werd ervaren als een typisch boerenaccent.

Het betrof een typisch plattelandsonwikkelingsproject: er werden coöperaties gevormd, nieuwe technologieën uitgetoetst, wegen gezocht om toegang tot kredieten te krijgen en wat zich al meer op praktisch niveau voordoet. Eén van de conclusies die Blokland later uit deze periode zou trekken is dat het niet zozeer van belang is om grond of bedrijven te collectiviseren maar dat het belangrijk is om samen ontwikkelingsideeën te vormen. Hij ervoer met andere woorden de meerwaarde van de door Huizer aangeprezen *People's participation*.

Beleidsbeïnvloeding vanuit de boeren

Een bijzondere fase brak aan toen de economie van het Sandinistische Nicaragua in 1987 dramatisch begon in te zakken. Er was sprake van een gierende inflatie, oplopend van honderden tot duizenden procenten per jaar. De overheid zag zich genoopt tot een structureel aanpassingsprogramma. De UNAG was één van de partijen die de plannen aan de boeren moest gaan verkopen

en Blokland kreeg een door de Nederlandse overheid gesponsorde post als adviseur om het landelijke hoofdbestuur van de UNAG daarin bij te staan. Hij rapporteerde in die positie aan Aaltje de Roos op het ministerie van Buitenlandse Zaken, die in de latere ontwikkeling van Agriterra een doorslaggevende rol zou spelen. De baan was een kennismaking met een ander niveau van boerenbelangenbehartiging, namelijk beleidsbeïnvloeding.

Oprichting Banco del Campo op 1 augustus 1994

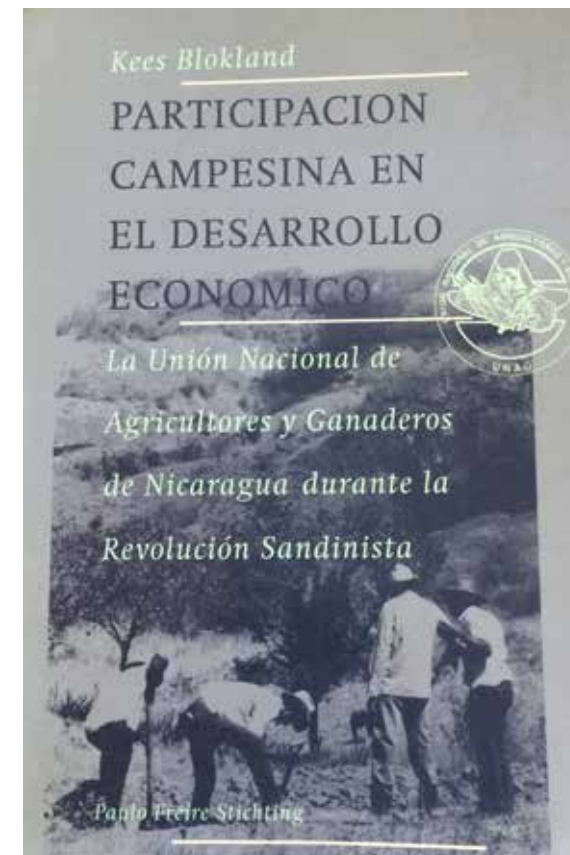
Vele *criticasters* voorzagen dat het door de overheid beoogde beleid funest zou zijn voor vrijwel alle economische activiteiten, zeker die in de landbouw. Blokland herkende vervolgens wat hij in Mexico al had meegemaakt: overheidsinstanties die zich gaan ergeren aan boeren die om onnaspeurlijke redenen overal tégen lijken te zijn. Als adviseur betoogde hij daarom dat het zaak was om de harde werkelijkheid van de boeren op tafel te krijgen en inzichtelijk te maken wat ze zouden ondervinden van bepaalde maatregelen. En dus werden er gesprekken georganiseerd met tal van groepen boeren over welke maatregelen wel en niet wenselijk

Proefschrift over UNAG

zouden zijn, op welke punten er geïnvesteerd zou moeten worden, enz. Vanuit het hoofdbestuur werden deze gesprekken ook benut om met hulp van Blokland en een eerste heuse computer een coöperatieve statistiek van Nicaragua op te stellen met aantallen coöperaties, soorten activiteiten, gerealiseerde investeringen, aantallen leden, enz. Daarmee kon extra uitdrukking gegeven worden aan het belang van de UNAG als economische factor en als belangenbehartiger.

Een en ander resulteerde in een pakket voorstellen per product-groep waarmee het gesprek met de overheid werd aangegaan. Dit werd extra ondersteund met publiciteit in de media: *farmer diplomacy* als onderdeel van de belangenbehartiging. Al met al wist de UNAG hiermee nauwelijks enige scherpe kanten van het beleid af te halen. Pas toen de Sandinisten de verkiezingen in 1990 verloren kwam er serieus ruimte voor een aantal boerenwensen zoals het opzetten van eigen bedrijven en een eigen coöperatieve bank: de Banco del Campo.

Na acht jaar keerde Blokland in 1990 terug naar Nederland om daar in Leiden zijn ervaringen met de UNAG te evolueren in een proefschrift³. Het verhaal werd opgebouwd vanuit de theorie van de 'Transitie naar een socialistische economie'. Dat schiep aanvankelijk een bepaald beeld bij zijn promotor. Mede gezien de toenmalige rode romantiek rond Nicaragua vreesde die 'een nieuwe Marx' binnen te halen.

Proefschrift Kees

Maar het orthodoxe socialisme kwam er in Bloklands analyse niet best vanaf. Qua funeste uitwerking zag hij te veel parallellen tussen liberaal kapitalisme en staatsocialisme. De 'Vía Campesina', de boerenweg, was in zijn analyse verre te prefereren: een plattelandsontwikkeling waarin boeren het heft in eigen hand

nemen en binnen hun eigen macht kunnen produceren en investeren. Economisch hoeft dat niet onder te doen voor een (hard) liberaal beleid en het zal gepaard gaan met minder risico voor de voedselproductie en werkgelegenheid op het platteland. De Engelse samenvatting van het Spaanstalige proefschrift luidde dan ook: *'Toward economic democratization'*. Niet echt Marx.

De essentie van dit verhaal zou Blokland meenemen in zijn verdere leven bij Agriterra. Een keuze voor 'boergestuurde ontwikkeling' waarbij de regie van de voor ontwikkeling noodzakelijke uitstroom uit de landbouw primair in handen is van de boeren zelf. Zeker als er nog veel mensen in de landbouw werkzaam zijn, kan ontwikkeling het beste plaats vinden vanuit de eigen emancipatie van de boerenstand. Goed beschouwd is dat in Nederland ook gebeurd: vanuit eigen organisaties, coöperaties en coöperatieve bedrijven werd toegevoegde waarde en werkgelegenheid rond het eigen bedrijf gecreëerd, waardoor Nederland ook nu nog een redelijk evenwichtige economie kent, zonder al te grote welvaartsverschillen tussen stad en platteland. In Nederland is die *drive* een eeuw terug sterk gevoed door de kerken die boeren standsbewust maakten. In een land als Nicaragua waren de boeren zich bewust van hun rol als strijders in de revolutie: ze hadden alle reden om trots te zijn: een goede start voor emancipatie.

Kees bij de beelden van Marx en Engels in Berlijn

Promotie van Kees Blokland op 10 november 1992 in Leiden, bij de professoren Galjart (RUL) en FitzGerald (ISS). Als paranimfen Joop Hakvoort en Nel Verbree van de Paulo Freire Stichting.

Rechterfoto: Na afloop van de promotie feliciteert Toon Bierings de ouders van Kees. Toon was de adviseur en later bestuurslid van de Banco del Campo, en de laatste voorzitter van de Paulo Freire Stichting.

Paulo Freire Stichting

Terug in Nederland werd promovendus Blokland in 1990 voorzitter van de in Doetinchem gevestigde Paulo Freire Stichting (PFS). Hij was daarvoor gevraagd door het echtpaar Joop Hakvoort en Nel Verbree, die deze stichting in 1983 hadden opgericht om de uitwisseling tussen Nederland en de Derde Wereld te bevorderen en wel met name op het niveau van het (middelbaar) agrarisch onderwijs. Het echtpaar kende Bloklands werk in Nicaragua, waar ze zelf ook regelmatig verkeerden. Daarnaast gaven ze al sinds 1984 het blad *Intercambio* uit: 'Tijdschrift voor uitwisseling met de Derde Wereld'. In 1992 zou Bloklands proefschrift ook door de Stichting worden uitgegeven.

De Paulo Freire Stichting trok de aandacht van de Stichting Nederlandse Vrijwilligers (SNV). SNV ressorteerde toen onder het Directoraat Generaal Internationale samenwerking (DGIS) van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Naast de uitvoering van ontwikkelingsprojecten had ze ook tot taak het Nederlandse publiek kennis te laten maken met de problematiek van ontwikkelingslanden. En in dat kader werd bij de Paulo Freire

Stichting een (betaalde) baan gecreëerd: een 'contactpersoon internationale betrekkingen'. Blokland zag die job helemaal zitten en solliciteerde, met inlevering van zijn PFS-voorzitterschap. En het bestuur was blij met deze extra impuls voor zijn internationale uitwisseling. Voor Blokland ontstond zo – ook financieel – een bedding van waaruit hij zijn ideeën verder kon ontwikkelen.

Kees op werkplek in PFS Doetinchem

Krantenartikel over aanstelling Kees bij de PFS op een contract via SNV.

'Unieke vorm van erkenning'

Paulo Freire Stichting heeft vierde medewerker

Door onze verslaggever

DOETINCHEM – De Paulo Freire Stichting (PFS) in Doetinchem heeft een vierde medewerker.

De SNV, de Nederlandse organisatie voor ontwikkelingssamenwerking en bewustwording, heeft voor de eerste keer in haar bestaan een medewerker, Kees Blokland, 'uitgeleend' aan een in Nederland opererende organisatie.

Tot dusver stelde de SNV alleen mensen aan op buitenlandse projecten.

„Een unieke vorm van erkenning”, zegt Joop Hakvoort van de PFS, die erg blij is dat zijn stichting personeelsuitbreiding heeft gekregen. „Ik zie het ook als een erkenning van onze doelstellingen.

Wij werken aan de democratisering van de landbouweconomie in landen als Nicaragua. Maar wil je die democratisering op gang brengen, dan moet dat toch vooral vanuit het westen gebeuren.

Het westen beheerst de economie van Derde-Wereldlanden volledig. Je bereikt dat dus niet door alleen maar mensen naar

de Derde Wereld te sturen. Gelukkig vindt onze redenering steeds meer navolging.”

Kees Blokland komt uit Arnhem, is 36 jaar en ontwikkelingseconoom.

Hij heeft van 1982 tot 1990 in Nicaragua gewerkt bij de Wereldvoedselorganisatie van de Verenigde Naties.

Hij is gedetacheerd bij de PFS die opereert vanuit Doetinchem. Hij wordt coördinator van de internationale agrarische contacten tussen de landen in Midden-Amerika en de Caraïben en de Europese Gemeenschap.

In eerste instantie was Blokland nog vooral druk met de UNAG. Hoewel de Sandinisten in 1990 de verkiezingen hadden verloren, bleef de UNAG een trotse, breed erkende behartiger van boerenbelangen in Nicaragua. Een praktische maar zware klus voor Blokland was het om als Europese *representante* van de bond een Nicaraguaanse boerenleenbank te helpen oprichten. Ironisch genoeg voorzag de nieuwe liberale regering in het wettelijke breekijzer om deze UNAG-wens mogelijk te maken. Vanuit Europa moest Blokland op zoek naar investeerders en bancaire expertise. Zijn mentor in deze was Toon Bierings, die regiodirecteur was geweest van Rabobank Eindhoven. Bierings was bestuurslid van de Paulo Freire Stichting en zou later nog toezichthouder worden bij de in 1994 opgerichte Banco del Campo. Niet alleen zijn financiële kennis maar ook zijn onderhandelings talent zouden Blokland menigmaal van pas komen, ook in het latere voorbereidingstraject van Agriterra.

Vlnr vooraan Luis Morales, de eerste directeur van de bank.

Over zijn schouder rechts Daniel Núñez (voorzitter UNAG) en daarnaast klappend Ariel Bucardo (vice-voorzitter UNAG). De vrouw in het rood, Violeta Chamorro, President van de Republiek Nicaragua, en daarnaast klappend de eerste voorzitter van de bank.

Vía Campesina

Oprichtingsvergadering van La Vía Campesina
in 1993 in Mons, België

Ook internationaal deed de UNAG van zich spreken. Het was duidelijk dat het transitieprobleem, zoals Blokland dat schetste, mondiaal speelde. En wel met name in landen die niet overwegend geïndustrialiseerd zijn. Het waren de jaren dat er een sterk neo-liberale wind woei door de internationale wereld met bijvoorbeeld de Uruguay-ronde van de GATT (1986-1994) die zou leiden tot de oprichting van de World Trade Organization (WTO) in 1995. Met name Latijns-Amerikaanse boerenorganisaties zochten elkaar al op in een samenwerkingsverband, de CLOC⁴, om bij elkaar steun te zoeken. In 1992 kwamen vertegenwoordigers van acht boerenorganisaties uit Latijns-Amerika, Europa, Canada en de VS in Nicaragua bijeen om de gemeenschappelijkheid van hun problemen te bespreken en het boerenpad, de 'Vía Campesina', op de kaart te zetten als alternatief voor het neo-liberale beleid dat in zoveel landen sociale ellende veroorzaakte. In een *Verklaring van Managua* kondigden zij meer onderzoek aan en het streven om een stevige internationale organisatie op te zetten.

Een jaar later, in mei 1993, werd 'Het boerenpad naar ontwikkelings-initiatieven' formeel opgericht tijdens een door de Paulo Freire Stichting georganiseerde conferentie in het Belgische Bergen (Mons). Hier waren inmiddels 46 landbouworganisaties aanwezig.

Waar Blokland vooral een participatief onderzoeksprogramma op het oog had om gezamenlijk te komen tot alternatieven voor het vigerende liberale landbouwbeleid leken de aanwezige boerenleiders meer een sociale strijd voor ogen te hebben. En wel liefst zonder bemoeienis van (westerse) NGO's of 'kapitalistische' organisaties. Bij de gratie Gods mocht Blokland met zijn NGO (de Paulo Freire Stichting) het secretariaat voeren, maar dat was het wel. In de loop van 1994 zou ook aan dat secretariaat een einde komen: Blokland had geld losgeweekt bij de (verdachte) Nederlandse overheid en contacten gelegd met de 'reguliere' International Federation of Agricultural Producers (IFAP). Dat waren twee doodzonden tegen de verzetsideologie van de Vía Campesina. Het doek voor Blokland viel tijdens een CLOC-congres in Lima. Mogelijk in een extra emotionele setting omdat kort tevoren in Zuid-Mexico nog een boerenopstand van de Zapatisten tegen de North American Free Trade Agreement (NAFTA) op zeer gewelddadige wijze was neergeslagen. Niet het fijnste moment voor een genuanceerd pleidooi vanuit het rijke Nederland. De verwachtingen liepen te ver uiteen. Blokland had zijn Nicaraguaanse ervaring op het netvlies waar de van oorsprong Sandinistische UNAG had geleerd om met andere partijen binnen en buiten de landbouw in overleg te gaan: *de protesta a propuesta*: van verzet naar voorstellen. In plat Hollands: polderen. Daar was de activistische Vía Campesina nog lang niet aan toe.

Bespreking in 1995 over PIPGA met boerenleiders uit Chili, Costa Rica, Argentinië, Ecuador, Nicaragua en Peru. Vanuit Nederland nam Hennie Roelofsen, voorzitter van de adviesraad deel. Lucian Peppelenbos (staand) leidde de bespreking in de kamer van de vrijwilligers, waar onder andere Cees van Rij zijn carrière startte.

11

Eco-operation

< Manifestatie in Arnhem van de deelnemers aan de oprichting van La Vía Campesina. De dag voor de formele oprichting in Mons, deden ze mee aan een bijeenkomst van de PFS in Musis Sacrum die geheel in het kader stond van de oprichting van het Boerenpad.

Intussen leidde de Paulo Freire Stichting een onzeker bestaan. Er werd veel gewerkt met vrijwilligers en met regelmaat ontvingen de vaste medewerkers een ontslagbrief, omdat het nooit zeker was of er de volgende maand nog geld in kas zou zijn. Met zo'n ontslagbrief kon je in elk geval op de WW terugvallen. Een van de grotere opdrachten in 1993 betrof een vergelijkende studie naar de duurzaamheid van de landbouw in de vier landen die betrokken zouden worden bij het toenmalige Duurzame Ontwikkelingsverdrag dat minister Pronk voorjaar 1994 sloot met Benin, Costa Rica en Bhutan. Als eerste stap in dit project (in opdracht van Eco-operation) wilde Blokland gaan buurten

Medefinanciering

Er bleek een blinde vlek te bestaan voor georganiseerde boeren

bij de landbouworganisaties in de betreffende landen, maar die bleken niet eenvoudig te vinden. Geen enkele Nederlandse organisatie, van SNV tot KIT, bleek een boerenorganisatie in Benin te kennen. Ook de Europese Unie kon geen informatie geven. Maar toen Frans van Hoof van de Paulo Freire Stichting ter plaatse ging kijken bleek er in Benin wel degelijk een soort publiekrechtelijke landbouworganisatie te bestaan plus een organisatie van katoenboeren die de aspiratie had een algemene landbouworganisatie te worden. Het bleek een club waar heel goed mee samen viel te werken.

Deze ervaring sterkte Blokland opnieuw in zijn idee dat boerenorganisaties in de ontwikkelingssamenwerking schromelijk verwaarloosd werden. En dat terwijl de *campesinos* zijns inziens bij uitstek het kanaal zouden moeten vormen om ontwikkelingsgelden efficiënt en effectief te besteden. Bij zijn rondgang door de instituties ontdekte hij keer op keer dat er een blinde vlek bestond voor georganiseerde boeren. Met name in Afrika leken de medefinancieringsorganisaties daar met een wijde boog omheen te lopen. Men werkte met overheidsinstanties en NGO's, maar niet of nauwelijks met bestaande belangenorganisaties. En juist daarin zag Blokland een startpunt voor democratisering van de economie: voor invloed en initiatieven vanuit de boerengemeenschap: voor het introduceren van door hen gewenste nieuwe technologie, voor het creëren van werkgelegenheid in de eigen omgeving, voor gespreide economische ontwikkeling.

Bij het uitdragen van die boodschap stuitte Blokland op het toen nog expliciet bestaande 'kartel' van medefinanciering. Van het geld dat de overheid ter beschikking heeft voor ontwikkelingssamenwerking ging het leeuwendeel van overheid naar overheid, maar een deel, zo'n 10%, werd verdeeld via particuliere 'medefinancieringsorganisaties' (MFO's). Dat systeem was in 1965 door KVP-minister Theo Bot ingevoerd en was alle kenmerken blijven vertonen van de toenmalige verzuiling: de smaken waren katholiek (Cebemo, later Cordaid), protestants (ICCO), humanistisch (Hivos), en neutraal of sociaaldemocratisch (Oxfam Novib). Gezien hun geringe belangstelling voor boerenorganisaties wilde Blokland daar zelf een agrarische MFO naast zetten.

Die neiging om het 'zelf' te willen doen werd ook ingegeven door praktische overwegingen. Met name had Blokland niet veel op met de indirecte weg die de medefinancieringsorganisaties bewandelden of misschien wel moesten bewandelen. Doorgaans zochten ze eerst contact met NGO's in ontwikkelingslanden die dan vervolgens projecten opzetten waarmee ze doelgroepen benaderden. Bij die omweg bleef gemakkelijk geld aan de strijkstok hangen in de vorm van salarissen, kantoren, auto's en wat dies meer zij alvorens de uiteindelijke doelgroep bereikt wordt. Op de tweede plaats werd een doelgroep in die constructie vaak benaderd als een verzameling individuen die de hulp passief mogen ondergaan. In Bloklands visie moest de doelgroep het eerst eens zijn over een eigen ontwikkelingsdoel voor je haar hulp in de maag kon splitsen. En op de derde plaats had Blokland in Nicaragua de meerwaarde gezien van een van-boer-tot-boer aanpak: "campesino a campesino". De uitwisseling tussen vakgenoten werkt in praktijk veel beter. Ook als boeren uit het westen komen herkennen boeren in ontwikkelingslanden de collega. Ze begrijpen elkaar. Misschien niet toevallig was dat ook een van de stokpaardjes van de onderwijskundige Paulo Freire: onderwijs gedijt in contact tussen gelijkwaardige partners. In termen van ontwikkelingshulp had Blokland in Nicaragua geslaagde voorbeelden gezien van twee Scandinavische organisaties: het Noorse Norges Vel en het Zweedse SCC.

De Nederlandse land- en tuinbouw

Beide kwamen voort uit de landbouwsector in hun land en ze schakelden ook boeren uit de eigen achterban in als agrarische ervaringsdeskundige. Landbouwmensen dus en geen mensen die opgeleid zijn als 'algemene ontwikkelingsdeskundige'. Een bijkomende waarneming was dat ontwikkelingsprojecten in die jaren steeds meer werden opgezet vanuit bepaalde niet-economische gezichtspunten zoals bepaalde natuur-, milieu of zelfs politieke doelen waarbij boeren hoogstens een instrumentele doelgroep vormden: mensen die het even moesten doen.

*Paulo Freire: "Onderwijs
gedijt in contact tussen
gelijkwaardige partners"*

Behalve met ontwikkelingsfondsen had Blokland dus ook contact en nodig in de Nederlandse agrarische wereld. Ook op dat front was het aanvankelijk vechten geblazen. Net zomin als in de ontwikkelingswereld kon de Paulo Freire Stichting daar bogen op een indrukwekkende status. Het was een goedwillend clubje van enthousiaste vrijwilligers, maar meer ook niet. In dat kader was het alleen al voor het zelfvertrouwen belangrijk dat deze stichting eind 1994 een eigen themaconferentie mocht organiseren in het kader van het Nationaal Landbouwdebat, met als thema 'Nederlandse landbouw en internationalisering'. Er werd een congres in Lelystad gehouden, waar een veertigtal agrarische bedrijven op afkwamen. Een succes dat mede te danken was aan het feit dat Maarten de Heer bereid was gevonden als dagvoorzitter op te treden. De Heer was voorzitter van de Nederlandse Zuivelbond, maar werd trots geafficheerd als 'voormalige secretaris van het Landbouwschap', waar hij toen al vier jaar weg was. Door zijn symbolische betekenis werd dit congres door de toenmalige medewerkers beleefd als een mijlpaal in de aanloop naar Agriterra.

Het Landbouwschap was een publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie waarin alle - ook keurig in zuilen verdeelde - boerenbonden vertegenwoordigd waren. Hét adres waar je wezen moest als je een agrarische medefinancieringsorganisatie op wilde richten. Maar net als bij de afzonderlijke bonden kreeg Blokland daar aanvankelijk weinig echte steun. Er waren wel bestuurders die 'de derde wereld' een warm hart toedroegen, maar voor de leden was het maar een ver-van-mijn-bed-show, zo vreesden ze. Het Landbouwschap was toch al niet populair en elke extra uitgave werd met argusogen gezien. Bovendien hadden de afzonderlijke bonden op dat moment veel andere zaken aan hun hoofd. Zo was er veel gedoe over mogelijke fusies en nieuwe organisaties. Een en ander was in 1994 in een stroomversnelling gekomen en in 1995 was er plotseling één landelijke Land- en Tuinbouworganisatie (LTO) met daarnaast - in een min of meer autonoom proces - de opheffing van het Landbouwschap als publiekrechtelijke koepel.

Stiplon

Laatste voorzitter van het Landbouwschap én eerste voorzitter van LTO was Gerard Doornbos. Doornbos was afkomstig uit de protestant-christelijke boerenbond CBTB en had grote internationale belangstelling. Zo was hij zeer actief in de Europese boerenorganisatie Copa en in de IFAP, de eerdergenoemde International Federation of Agricultural Producers, waar hij van 1998 tot 2002 ook voorzitter van zou zijn.

De kracht van verbeelding

In de boedel van het op te heffen Landbouwschap troffen Doornbos en zijn algemeen directeur Dirk Duijzer een bescheiden portefeuille ontwikkelingsprojecten aan. Dit onder de naam Stichting Plattelandsorganisaties in Ontwikkelingslanden (Stiplon) die in 1985 was opgericht. Het betrof activiteiten in Burkina Faso en de Filipijnen. Oud-secretaris Maarten de Heer voerde nog de scepter over het Stiplon en waarschijnlijk bracht hij Doornbos op het spoor van de Paulo Freire Stichting, die hij al kende van de conferentie in Lelystad. In 1996 regelde De Heer een 'economische fusie' tussen Stiplon en de Paulo Freire Stichting. De activiteiten en bezittingen van Stiplon werden overgeheveld naar de nieuwe entiteit. Met deze 'fusie' was definitief een band gesmeed met de Nederlandse landbouworganisaties.

In wezen vormde deze 'fusie' met Stiplon ook de definitieve omschakeling van de Paulo Freire Stichting. Van uitwisseling op onderwijsniveau was de focus nu geheel verlegd naar actieve ontwikkelingsprojecten. Een traject dat al was ingezet toen Blokland in 1992 contactpersoon internationale betrekkingen werd. De oprichters van de Paulo Freire Stichting, Joop Hakvoort en Nel Verbree, lijken dit proces op steeds meer afstand gevolgd te hebben. Zelf brachten zij steeds meer tijd door in Nicaragua, waarheen ze uiteindelijk definitief zouden verhuizen. Ze zouden daar onder meer invulling geven aan een stedenband tussen Doetinchem en de stad La Libertad, ruim 100 kilometer ten oosten van Managua. Nel woont nog altijd in Nicaragua. Joop overleed op 17 april 2020. Rond 1994 was de stichting al verhuisd van de tuinkamer in hun woning, Onstein 75 in een Doetinchemse woonwijk, naar drie kamers op de derde etage van Willemsplein 44 in Arnhem. Binnen het betreffende huizencomplex, het uit 1853 stammende rijksmonument 'De Fromberghuizen', zou later nog vaak doorgebroken, verhuisd en geschoven worden: al gauw naar nummer 43 en inmiddels is nummer 42 het officiële adres van Agriterra. Nog altijd achter dezelfde rijke gevelwand en vlak bij het Arnhemse station.⁵

Willemsplein in Arnhem

Voor de medewerkers van de Paulo Freire Stichting was het aardig dat er middels Stiplon twee projecten waren binnen gehaald, al betrof het nog niet het soort projecten dat Blokland op het oog had. Zo werd er in de Filipijnen gebouwd aan een kantoor van een boerenorganisatie. Zoiets zou Agriterra later nooit meer doen. In Burkina Faso werd op succesvolle wijze een nieuwe boerenorganisatie opgezet. Ook dat was in wezen in strijd met Bloklands ideeën: zijn stelregel was dat er aanknopingspunten gezocht moesten worden bij (de wensen van) al bestaande organisaties.

De voorzitter van de Burkinese boerenorganisatie zorgde overigens voor een bijzondere verrassing. Bij een bezoek aan Nederland sprak hij de wens uit om als koning ontvangen te worden door het Koninklijk Huis. In Arnhem hadden ze in hem een bevlogen boerenleider gezien, maar geen traditionele vorst. Bedeesd werd contact gezocht met het Koninklijk Huis en inderdaad, het bleek te kloppen. Een chauffeur van de Koninklijke Stallen kwam de in prachtig gewaad gehulde koning ophalen en samen met Maarten de Heer werd hij met alle egerds ten paleize ontvangen door Prins Claus. Claus was toen bijzonder adviseur ontwikkelingssamenwerking voor de Nederlandse overheid.

(The photo was published in De Gelderlander - Arnhem newspaper, on 11/25/96, we passed by a small bar that was inaugurated that day. On the picture you also see Kees, me and Harry Oostingh, a volunteer of Agriterra)

Learning experiences

I met Kees in October 1996, before the World Food Day celebration. In those days, Agriterra was just a dream and the Paulo Freire Foundation was a small office with 5 officials and many young volunteers. During the two months that I was in Arnhem, I saw how Kees and Tom Bierings, the old Dutch banker, were forging Agriterra in multiple meetings with agricultural organizations in Holland. That opportunity has been, without a doubt, one of the best learning experiences I have had in my life.

I returned to Costa Rica on December 5, from there I followed the birth of Agriterra in the following years, under the bold, creative and persistent leadership of Kees. In my subsequent visits to the Netherlands we always had the opportunity to talk about the growth and challenges of the foundation, as well as the things that happened in our lives throughout all these years.

Despite the distance, the friendship of those days has lasted for more than 25 years, seasoned by sincerity, respect and brotherly affection. A great legacy for the small farmers of the world, forged by Kees and the Agriterra team in these two decades of tireless work.

Ricardo Arturo Quirós

Coördinator We Effect in Guatemala

15

Copyright: APA Foto, Arnhem

Kees Blokland met Ricardo Quiros (van de Mesa Nacional Campesina uit Costa Rica) tijdens een bespreking over PIPGA op kantoor PFS in Arnhem nr. 44

Naar Latijns-Amerika

Een volgende inhoudelijke doorbraak kwam ook in 1996. Bij de afdeling beleidsonderzoek van het Ministerie van Buitenlandse Zaken had Blokland nog eens zijn idee voor participatief beleidsgenererend onderzoek op tafel gelegd: het *Programa de Investigación Participativa Generadora de Alternativas de Desarrollo* (PIPGA). Een systematisch programma om (leden van) boerenorganisaties een actieve rol te laten spelen in het vormgeven en uitdragen van beleidsvoorstellen. Aanvankelijk had hij dat willen uitrollen met de Vía Campesina, maar in 1996 kreeg hij bij Hans Slot van DGIS de handen op elkaar voor een 'actie-onderzoek' in vier, later zeven Latijns-Amerikaanse landen⁶. Een compleet proces van belangenbehartiging met ledenconsultatie en intern debat, het systematiseren daarvan, het inschakelen van deskundigen, het daarop opstellen van voorstellen, het contact leggen met ambtenaren en politiek, het benutten van de media, enz. DGIS toonde zich enthousiast en had er negen ton (in gulden toen nog) voor over. De medewerkers van de Paulo Freire Stichting hieven het glas in een Arnhems café. Een serieuze klus. Op dat moment waren er inmiddels vier à vijf betaalde krachten en een hele groep vrijwilligers, met name studenten of pas afgestudeerden uit Wageningen, Deventer en Dronten. Kort daarop zou een aantal van hen uitzwermen naar Argentinië, Ecuador, Chili en Brazilië en al snel naar nog drie andere Latijns Amerikaanse landen. Men kon eindelijk onbekommerd aan het werk.

16

De doorbraak

En zo kon Blokland met een langzamerhand aardig gevulde portfolio opnieuw langs bij de zittende medefinancieringsorganisaties: hij kon inmiddels bogen op erkenning door de georganiseerde landbouw en de onderzoeksafdeling van DGIS, hij had mensen aan het werk, er was ervaring sinds het Eco-operation project van 1993 en hij kon laten zien dat wat hij deed professioneel gedocumenteerd en financieel verantwoord werd. Een punt dat altijd een stokpaardje van hem zou blijven.

Sinds 1994 was Blokland al in gesprek geweest met ICCO en Balance⁷, het latere Cordaid. Beide organisaties hadden gereageerd op een artikel in Trouw dat Blokland toen samen met Jur Schuurman geschreven had over de noodzaak 'campesinos' te steunen. Met name ICCO toonde zich in die gesprekken belang-

stellend. Misschien wel omdat Blokland vanuit zijn gereformeerde achtergrond de juiste toon aansloeg. Pim Verhallen en Maarten Boers hadden in die gesprekken al een beetje toegegeven dat ICCO inderdaad niet zo goed was in het rechtstreeks bereiken van boerenorganisaties. Als Blokland kon laten zien dat hij dat wel kon zou dat interessant kunnen zijn. En het zou helemaal een klapper zijn als hij ook de Nederlandse agrarische sector wist te betrekken. Aan beide voorwaarden kon Blokland nu voldoen. Maarten de Heer ging mee ter bevestiging en ondersteuning. Tenslotte kwam

Tien miljoen, blufte hij zonder daar echt over nagedacht te hebben.

de vraag hoeveel Blokland nodig zou hebben. Tien miljoen, blufte hij zonder daar echt over nagedacht te hebben. En kort na die toezegging blufte hij bij Cordaid dat ook voor hen tien miljoen de norm moest zijn. Dat was in 1996. Uiteindelijk zou een jaar later een contract getekend worden voor zestien miljoen: bij het opstellen van projectvoorstellen kon de jonge stichting de toegezegde twintig miljoen nog niet zo gauw wegzetten. En je moet niet meer hooi op de vork nemen dan je aankan, zo luidde de filosofie. De Raamovereenkomst met beide organisaties zou op Wereldvoedseldag, 16 oktober 1997, worden ondertekend door de dan één maand oude stichting Agriterra.

Met deze toezegging van ICCO en Cordaid was de weg vrij voor de oprichting van Agriterra. Eerder had LTO zich bij monde van Doornbos in principe al bereid verklaard om een ontwikkelingsorganisatie op te willen richten. Mede vanuit zijn christelijke verantwoordelijkheidsgevoel vond hij dat zoiets bij de LTO hoorde. En nu Agriterra eigen financiële bronnen aan kon boren was dat ook naar de achterban van LTO goed te verkopen. Dirk Duijzer – ook van CBTB-huize en inmiddels secretaris van de LTO – kwam nog wel even bij Blokland aanklaarten dat de nieuwe organisatie niet louter voor zijn 'communistische vriendjes' bedoeld zou zijn. Mede op basis van zijn ervaring met Vía Campesina kon Blokland goed uitleggen dat zijn vriendenkring niet echt als 'communistisch' te typeren was.

Oprichting Agriterra

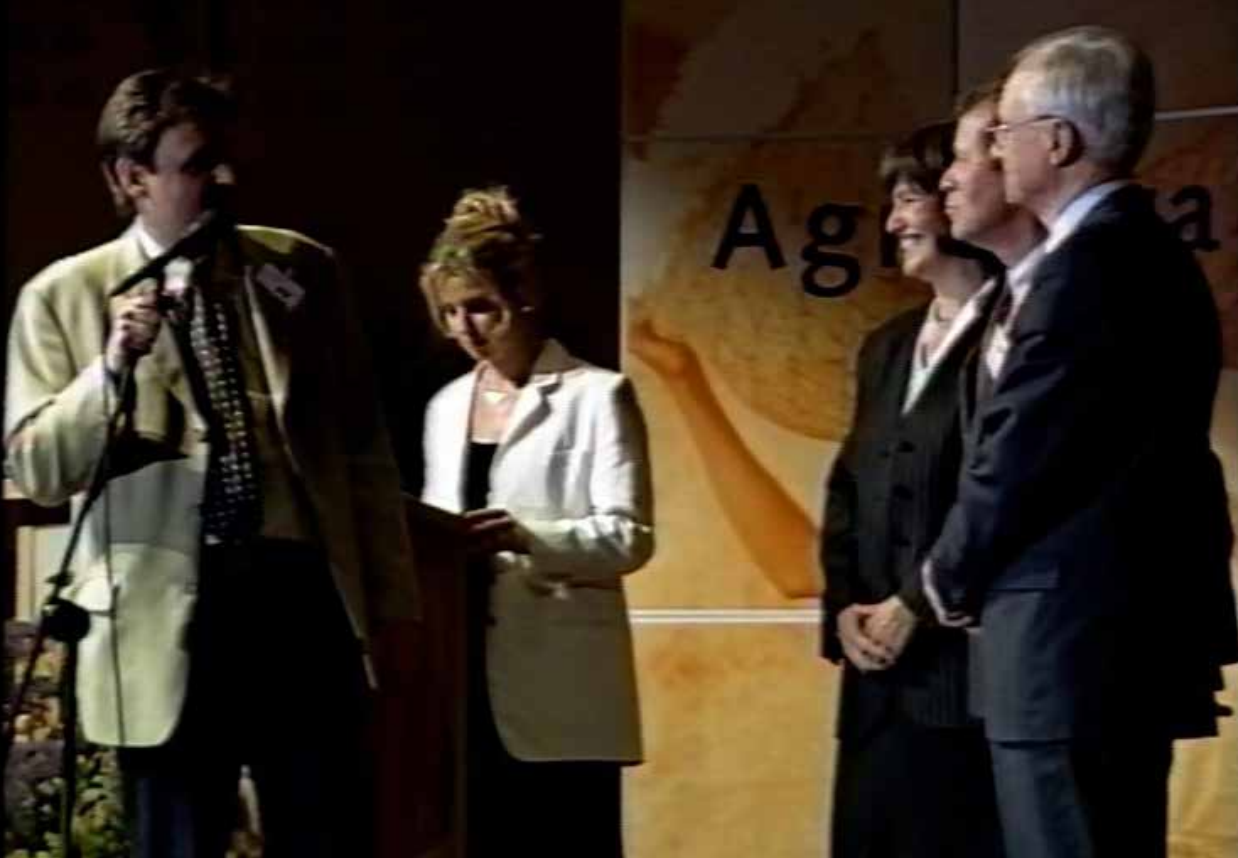
En zo werd in 1997 Agriterra opgericht. Op 19 september besloot het bestuur van de Paulo Freire Stichting tot een algemene statutenwijziging en op 28 oktober werd een en ander voor de notaris bekrachtigd door voorzitter Toon Bierings en directeur Kees Blokland. De nieuwe naam werd Stichting Agriterra. Die naam werd gekozen op instigatie van Henk Letschert die op dat moment secretaris Internationale Zaken was bij LTO.

Het primaire doel van de stichting was 'Het bevorderen van de vestiging en versterking van belangenbehartigende organisaties en coöperaties en vergelijkbare economische eenheden, die zijn opgericht door bewoners van het platteland in ontwikkelingslanden, welke organisaties internationaal worden aangeduid als *genuinely representative rural people's organizations*; Het bevorderen van de samenwerking tussen de genoemde organisaties uit ontwikkelingslanden en die uit ontwikkelde landen; het bevorderen van agrarische ontwikkelings-samenwerking in de meest brede zin, en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn'.

Hier al mag terzijde worden opgemerkt dat de zinsnede 'de vestiging van organisaties' nauwelijks bewaarheid is geworden. Behoudens een bescheiden donatie voor het opzetten van een overigens indrukwekkende koepelorganisatie in India en assistentie bij de vorming van enkele koepelorganisaties elders heeft Blokland steeds gekozen voor al bestaande organisaties.

Gerard Doornbos, voorzitter van LTO, werd ook eerste voorzitter van het bestuur van Agriterra. En daarmee had je ook wat. Doornbos nam een schat aan bestuurlijke ervaring mee, zowel internationaal (de mondiale IFAP en de Europese boerenkoepel Copa) als nationaal met contacten met bijvoorbeeld ministeries, de Sociaal Economische Raad (SER), ondernemersorganisaties en banken. De (maximaal acht) bestuursleden werden voorgedragen door LTO (2), de Centrale van Plattelandsvrouwenorganisaties⁸ (2),

Maarten de Heer (Stiplon), Joop Hakvoort en Nel Verbree (Paulo Freire Stichting) ontvangen van Kees Blokland bij de lancering van Agriterra een Agriterracotta-wisselschaal.

de Nationale Coöperatieve Raad (2), en als overgangmaatregel een vertegenwoordiger namens het personeel van de Stichting (1). Blokland werd de eerste directeur. Al gauw zou ook het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt in het bestuur vertegenwoordigd worden. De vrouwenorganisaties hebben inmiddels één bestuurslid, gedelegeerd door 'Vrouwen van Nu'. Anno 2021 komt er een extern lid bij als specifiek buitenlandexpert. Naast het bestuur werd ook voorzien in een adviesraad.

Het personeel zou wel even moeten wennen aan de nieuwe, formelere bestuurscultuur. Het bestuur bestuurt, zo had Doornbos altijd geleerd. En dat strookte niet direct met de informele, horizontale manier van doen bij de oude Paulo Freire Stichting. Toen Blokland zei een bestuursbesluit 'voor te zullen leggen aan het personeel' was de voorzitter duidelijk ontstemd: 'Zó werkt dat niet!'

De feestelijke lancering

Mede door alle drukte - er lag immers ineens voor miljoenen aan nieuwe projecten te wachten - zou het nog een half jaartje duren voor de nieuwe stichting feestelijk werd gelanceerd. In de eerste week van maart 1998 werd een week vol activiteiten georganiseerd. Daarvoor werden liefst veertig landbouworganisaties uitgenodigd. Het jonge Agriterra wilde niet alleen laten zien dat ze er was, maar ook dat vele plattelandsorganisaties in ontwikkelingslanden belang hechtten aan samenwerking met landbouworganisaties uit het westen. Conform de tweede doelstelling van de nieuwe stichting was er ook een ruime delegatie van met Agriterra vergelijkbaar geachte clubs, zogeheten *agri-agencies*, uit onder meer Noorwegen, Zweden, België en Frankrijk.

Voor de slotmanifestatie werd de hele Nederlandse landbouwwereld uitgenodigd in het (ook al door architect Fromberg ontworpen) Arnhemse concertgebouw Muis Sacrum. De uitnodiging verradt het toenmalige jonge-honden karakter. Om de aandacht te trekken werd de retorische vraag gesteld of men zou komen voor het TV-sterretje Katja Schuurman of voor Minister Jan Pronk of iemand van het Koninklijk Huis. 'Of is het voor u reden genoeg als u weet dat de topmannen en topvrouwen van plattelandsorganisaties uit tientallen buitenland u graag zien komen?'

Kees voor eerste publiciteitsbord van Agriterra (1999)

Copyright: Voermans van Bree Fotografie, Westervoort

Digitale organisatie

Terugziend is het indrukwekkend wat de jonge organisatie in korte tijd wist te realiseren. Eerste uitdaging was het contact leggen met de doelgroep: landbouworganisaties in ontwikkelingslanden. We signaleerden al dat die op dat moment nog nauwelijks in kaart waren gebracht. Een deel van de verklaring lag in de beperkte communicatiemogelijkheden. In de jaren tachtig waren ontwikkelingsorganisaties nog aangewezen op de (diplomatieke) post en beperkt aanwezige telefoonverbindingen. Een decennium later begon de fax al verdrongen te worden door de e-mail en de explosieve groei van het aantal mobiele telefoontjes democratiseerde de telecommunicatie definitief, óók in afgelegen binnenlanden. De oprichting van Agriterra valt midden in deze ICT-revolutie.

Een van de eerste activiteiten was dan ook om een website op te zetten waarop online gecommuniceerd kon worden met de mensen die voor de verschillende projecten werden uitgezonden en waarop allerhande data, informatie en actuele ervaringen uitgewisseld konden worden, niet alleen met het thuisfront in Arnhem maar steeds meer ook tussen organisaties en projecten onderling. De eerste basis voor dit systeem werd gelegd door Jan Wildenberg, die als programmeur werkzaam was bij de ook in Arnhem gevestigde multinational AkzoNobel. Het was een voor die dagen revolutionair project. Peasantsworldwide.net heette het. In 2004 zou het steeds verder uitgewerkte management-informatiesysteem worden herdoopt tot agro-info.net. Inmiddels zijn daar honderden organisaties met samen miljoenen leden bij aangesloten.

De kracht van verbeelding

Het profileren van partners

Met wie ga je in zee? Van het begin af aan stelde Agriterra dat het moest gaan om authentieke boerenorganisaties. Het moesten ledenorganisaties zijn, door boeren opgericht en bestuurd, en ook daadwerkelijk gericht zijn op de belangen van die boeren. Het moest gaan om clubs met die intrinsieke motivatie. Agriterra wilde bijvoorbeeld niet in de val stappen dat ze hulp zou gaan verlenen aan verkapte overheidsorganisaties of andere groepen, zoals politieke of religieuze organisaties, die onder de vlag van boerenorganisatie andere belangen nastreven. Vooral in Azië (Myanmar, Thailand, Syrië) kwamen dat soort clubs veelvuldig voor. Uit eigen ervaring kon Doornbos verhalen hoe hij als IFAP-voorzitter zijn uiterste diplomatieke best moest doen om officiële contacten met de Libische 'boerenvoorman' (en dictator) Qadhafi te voorkomen. Tegelijk kon Agriterra natuurlijk niet té overdreven kritisch zijn. De Nicaraguaanse UNAG bijvoorbeeld was in eerste instantie ook door de Sandinistische partij opgericht.

“Het profileren van partners begint met het profileren van jezelf”

Vanaf het begin maakte Agriterra veel werk van criteria waar partners aan zouden moeten voldoen. Het statutaire doel was landbouworganisaties te versterken, maar aan welke 'sterkten' zou je dan moeten werken? Zonder te willen sturen op wát een democratische organisatie besluit, moet je wel een beeld hebben van je randvoorwaarden. Om daar handen en voeten aan te geven werd er een systematische lijst opgesteld die vooral betrekking had op democratische organisatie en ambitie. Hoe staat het met de participatie op de verschillende niveaus; komen leden naar de vergaderingen; hoe is de interne bedrijfsvoering; zetten ze zelf bedrijven op; hoe functioneren de externe relaties op economisch en beleidsniveau; enz, enz. Het werd een lijst van acht onderdelen of dimensies, onderverdeeld naar allerlei aspecten. Die dimensies betroffen strategisch potentieel (kennis, informatie- en analysevermogen), participatie en representatie (verenigingsfunctie), professionaliteit, gender en accountability. Door deze lijst consequent te hanteren kon (de sterkte van) een organisatie vooraf uitputtend op alle

Kees en Agriterra - Jarenlang één entiteit

In 1997 meldde ik me aan als vrijwilliger voor een Agriterra missie. Het idee mijn inzet als plattelandsvrouw en ondernemer te kunnen leveren aan een project in het Zuiden, op basis van wederkerigheid, sprak me erg aan. In 1998 was het zover; ik mocht deelnemen aan een verkennende missie naar Burkina Faso. Hoe zo'n project daarna vorm te geven was in die beginfase 'learning by doing'. Door het krabbenmand gedrag binnen de deelnemende Nederlandse vrouwengroep, ging onnodig veel energie verloren. Er was in die beginjaren duidelijk nog veel te leren....

Na een drietal missies met mijn voeten in de Burkinese roodgeschroeide aarde te hebben gestaan, werd ik door Kees gevraagd met mijn bedrijf (destijds handelend onder de naam E-Way Out) allerlei werkzaamheden rond de databank Agripool en de missies uit te voeren. En die samenwerking is nu ruim 20 jaar later nog steeds succesvol, onder leiding van Franka van Dommelen van Emma Handson. Agriterra groeide vanaf de beginjaren snel als organisatie. Ook de mogelijkheden van het worldwide web werden door Kees met Peasants worldwide en CTA's uitgebreid ingezet. Zoals chat meetings; deze techniek stond begin 2000 nog in de kinderschoenen; Agriterra organiseerde 2 wekelijks chat meetings, op de toen nog trage digitale snelweg, met de samenwerkende organisaties in Latijns-Amerika, Afrika en Azië, met Kees als moderator.

Ik heb heel veel respect en bewondering voor wat Kees met Agriterra voor de boerenorganisaties in het Zuiden heeft weten te bereiken. Nu is het tijd voor wat rust, alhoewel... Kees een beetje kennende, zal daar niet echt veel van komen. Pura vida!

Joos Geerts

E-Way Out

ins en *outs* worden doorgelicht. Er werd een bovengemiddelde methode ontwikkeld om organisaties bijna letterlijk de nieren te proeven. Zo werd niet alleen een belangrijk profileringsinstrument ontwikkeld om een uitgangssituatie van een organisatie in kaart te kunnen brengen, en de wenselijke 'versterking van de organisatie' te plannen, maar ook om naderhand het succes van die ingreep te kunnen evalueren. Uiteindelijk werd dit steeds verder ontwikkelde instrument dan ook de kern van Agriterra's 'Monitoring en Evaluatie'.

Kees aan het werk op zijn werkplek op Willemsplein 44 - 3 hoog, achter de Macintosh

De kracht van verbeelding

Naast de analyse van de beoogde partner-organisatie werd het gesprek aangegaan over de vraag wat de organisatie wilde gaan doen: wat men zag als volgende stap in de ontwikkeling? In principe kon dat van alles zijn: de organisatie verbreden; nieuwe samenwerkingen aangaan; de teelt verbeteren; meer dienstverlening aan de leden bieden op het gebied van bijvoorbeeld technologie of de aankoop van inputs; zelf de markt op; nieuwe producten gaan produceren; zelf producten gaan verwerken, enz. Met de resultaten van de profilering in de hand ging Agriterra dan vervolgens in overleg over de vraag of de organisatie en de leden inderdaad gebaat zouden zijn bij de voorgestelde ideeën en of het plan paste in het totale ontwikkelingsproces van de club. Andere randvoorwaarden waren bijvoorbeeld dat alleen de activiteiten financieel gesteund werden. In 'stenen' werd niet geïnvesteerd. Wat weer wel gestimuleerd werd, was dat organisaties zélf leerden op zoek te gaan naar financieringsbronnen. En bij alle plannen werd gelet op de vraag of de in gang gezette projecten zich op den duur zelf zouden kunnen bedruipen. Als een organisatie blijvend aan het infuus moet liggen, is dat geen versterking. Zoals eerder beschreven ging het geld zo direct mogelijk naar de (leden van) de betreffende landbouworganisatie, met uitdrukkelijke afspraken over de financiële verantwoording.

Grote impact

Agriterra is een organisatie die altijd in mijn hart blijft. Dit komt vooral door de rol van Kees daarin. Alles kon altijd binnen de organisatie, als je maar je ambities liet zien. Ik begon mijn tijd bij Ariterra in 2003, met het werken in PeasantsWorldWide.net, een fantastisch initiatief van Kees wat later overgegaan is in Agro-Info.net. Vanaf 2004 kregen we het druk met AgriCord en moesten we regelmatig naar Leuven. Vaak gingen Kees en ik samen in de auto waarbij ik altijd genoot van onze gesprekken. Ik voelde me gewaardeerd in de rol die ik had en was onder de indruk van de inzet van Kees, zowel bij AgriCord, als IFAP en ook AgriProfocus. Veranderingen gingen langzaam, het was taai, maar hij bleef zich ervoor inzetten.

En dan zijn er nog hele andere herinneringen: de "LAN party" waarbij Kees midden in de nacht pannenkoeken stond te bakken voor zijn en mijn zoon. Of de 'witte legging' discussie over de kleding van de medewerkers uit het 'Mutsenparadijs' en de parodie kalender waarin de later plotseling overleden medewerkster Marjolijn nog een grote rol speelde.

Uiteindelijk hebben Kees, Cees en ik het management gevormd. We hebben het pijnlijke proces van de reorganisatie doorgemaakt, maar vooral vol onderling vertrouwen en met veel plezier samengewerkt en daarbij vormgegeven aan de nieuwe strategie, de verdere omschakeling naar een adviesorganisatie.

Agriterra heeft een grote impact voor veel boeren in de hele wereld en dat zal altijd zo blijven. Ik ben er trots op dat ik daaraan heb mogen meewerken. Als er echter één persoon is die hier trots op mag zijn ben jij het, Kees. Je stond aan de wieg van Ariterra en hebt het al die jaren fantastisch gestuurd naar de organisatie die het nu is. Je zult Ariterra natuurlijk nooit vergeten maar het is tijd de bakens te verzetten, andere doelen te stellen, nieuwe dromen te dromen. Geniet van je vrijheid, geniet van het leven.

José Levelink

Manager operations Ariterra 2015-2020

22

Agripool

Bij medefinanciering gaat het om geld, maar al vroeg vond Blokland het emancipatoire aspect zeker zo belangrijk. Boeren moesten hun eigen lot in handen nemen en daarbij ervaringen delen met lotgenoten, met mede-boeren. Die weten immers het beste waar het over gaat. En in termen van Nederlandse ontwikkelingssamenwerking hoort daar ook het contact met Nederlandse boeren bij. De Nederlandse landbouw mag in de wereld vooraanstaand genoemd worden en zou dus ook heel wat 'deskundige' collega's moeten kunnen mobiliseren om collega's in de derde wereld met nuttige ideeën bij kunnen staan. In dat kader werd direct in 1997 een begin gemaakt met het ronselen van Nederlandse boeren en tuinders voor een 'agri-pool': een verzameling deskundigen. In de eerste jaren was dat nog niet zo eenvoudig. Enerzijds kostte het de nodige overtuigingskracht om geldgevers, bestuurders en boeren zelf te overtuigen van de meerwaarde van van-boer-tot-boer uitwisseling, maar anderzijds was de toenmalige boer nog relatief honkvast en wat bevreesd om naar 'onderontwikkelde landen' te gaan. Overall in den lande werden wervende bijeenkomsten belegd. In de eerste jaren leken jonge boeren (NAJK) en boeren uit de directe omgeving van Arnhem (GLTO) de overhand te hebben. Op den duur echter zou Agripool zich ontwikkelen tot een heus uitzendbureau voor inmiddels vele honderden gescreende experts en ervaringsdeskundigen uit landbouworganisaties en -coöperaties uit binnen- en buitenland. In tegenstelling tot het PUM (Programma Uitzending Managers) – dat al sinds 1978 bestaat – werkt Agripool louter met mensen die nog volop aan het werk zijn.

Uitgezonden Agripoolers zijn één à twee weken onderweg op het moment dat ze binnen het totale project nodig zijn. Daarbij worden ze verondersteld hard te werken. Blokland toonde zich een strenge baas: een duidelijke missie met een duidelijke rapportage. Geen gedoe met partner mee of een vakantie eraan vastknopen. Het is een zakelijke reis. En er wordt ook voor betaald, zij het bescheiden. Het honorarium per dag kwam in 1997 neer op dat van één dagdeel vergaderen bij LTO. Zelfs nominaal is dat bedrag tot op de dag van vandaag nauwelijks verhoogd.

PIPGA: Participatie

De eerste projecten van Agriterra hadden een hoog PIPGA-gehalte. Blokland sprak over 'The Agriterra Program for Participatory Generation of Policy Proposals' of Participatief Beleidsgenererend Onderzoek (PBO). Zijn keuze om landbouworganisaties te willen versterken was gebaseerd op het idee dat ze krachtig genoeg moesten zijn en/of worden om zelf, gedragen door hun leden, invloed uit te oefenen op beleid en economie. Vanuit het platteland en vanuit de boeren in ontwikkelingslanden moest actieve bemoeienis mogelijk worden met nationaal en internationaal landbouwbeleid. Geen passief protest, zoals met Vía Campesina, maar actieve participatie. Daarvoor is nodig dat je weet wat de leden willen; dat je de (economische) wereld om je heen begrijpt; dat je voorstellen kunt formuleren en onderbouwen; dat je kunt onderhandelen; dat je publiciteit weet te maken, enz. Na een voortdurend proces van aanpassing zou de term PIPGA voor dit soort onderzoek in 2012 vervangen worden door het Engelse acroniem FACT: *Farmer Advocacy Consultation Tool*.

Agriterra | 1

Een pagina uit het Annual Report 2012

De folder 'Boeren tegen Armoede' uit 2006

De betekenis van de communicatietechnologie mag bij dit alles niet onderschat worden. Eén van de verklaringen dat medefinancieringsorganisaties weinig contact legden met plattelandsorganisaties in onderontwikkelde landen is domweg terug te voeren op de toen nog beperkte communicatiemogelijkheden en iets dergelijks geldt voor de betrokkenheid van Nederlandse boeren bij ontwikkelingslanden. Jonge boeren vonden eerder de 'digitale ontsluiting' dan hun oudere collega's.

Deze focus op beleidsbeïnvloeding en lobbyen zou vooral het eerste decennium van Agriterra heel belangrijk, om niet te zeggen leidend, blijven. Landbouworganisaties moesten representatief worden en zodanig democratisch functioneren dat ze ook echt namens de leden aan beleidsontwikkeling konden werken. En naar buiten moest de organisatie die representativiteit kunnen verzilveren in nationale en internationale politieke invloed. Bij het benaderen van landbouworganisaties in ontwikkelingslanden bleek die politieke invalshoek van beleidsbeïnvloeding in brede zin aan te slaan. Dat zal ermee te maken hebben dat veel organisaties ook ontstaan waren vanuit een politieke protestbeweging en dat het voor voormannen en -vrouwen ook een aantrekkelijk item vormde om mee aan de slag te gaan. Daarnaast hing het ook gewoon in de internationale lucht: sinds de oprichting van de Wereldhandelsorganisatie WTO was de (liberalisering van) handel in landbouwproducten een veel belangrijker punt van internationaal overleg geworden en de 'inheemse' landbouw van ontwikkelingslanden nam in dat krachtenveld een beperkte plaats in. Blokland en Agriterra onderkenden dat en één van de speerpunten was dan ook om de toegang van 'hun' landbouworganisaties tot het internationaal overleg te verbeteren. Voorzitter Doornbos speelde daar een belangrijke rol in.

Het is tekenend voor zijn betrokkenheid dat de drukbezette Doornbos in 1997 ook het voorzitterschap van Agriterra op zich had genomen. Het was duidelijk dat hij en Blokland elkaar verstonden en vertrouwden, ook al kwamen ze uit verschillende bestuurlijke culturen. In zijn tijd als secretaris van Vía Campesina had Blokland Doornbos al eens onder de neus gewreven dat de Nederlandse landbouworganisaties met hun internationale IFAP-koepel een club vormden van grote en rijke boeren, waar kleine boeren uit ontwikkelingslanden geen poot aan de grond kregen. Doornbos vond dat een vertekend beeld. Hij was al vroeg in zijn carrière betrokken bij het IFAP en zou er in 1998 zelfs voorzitter van worden. Maar hij had aanvankelijk niet het gevoel dat daar een keus gemaakt werd voor de grote en rijke boer. Sterker nog: hij vond het irritant dat de activistische Vía Campesina (waar Blokland zelf al sinds 1994 al weg was) geen gelegenheid voorbij liet gaan om het IFAP als kapitalisten-club te framen. Oké, redeneerde Doornbos, de IFAP heeft vooral leden uit meer ontwikkelde landen, maar in die landen zijn óók kleine boeren. En als organisaties uit ontwikkelingslanden geen lid werden, vonden ze het blijkbaar niet zo belangrijk, want de contributie was echt niet overdreven hoog. Maar Doornbos liet zich overtuigen toen Blokland

AgriCord

hem zwart op wit kon laten zien dat sommige organisaties uit ontwikkelingslanden bij het IFAP wel degelijk buiten de deur werden gehouden. Dit zou het beginpunt vormen van een actief gezamenlijke inzet van beide heren om de IFAP meer open te gooien. Niet zonder slag of stoot bevochten zij een speciale status voor ontwikkelingslanden binnen het IFAP. In november 2000 kwam het tot een reorganisatie van het Development Cooperation Committee (IFAP-DCC), die onder andere voorzag in een lagere contributie voor leden uit onderontwikkelde landen. Blokland zou van 2002 tot 2006 vice-voorzitter zijn van de nieuwe DCC en Agriterra droeg er actief aan bij dat ook minderdraagkrachtige organisaties konden participeren in het IFAP. Ze stimuleerde deelname met overredingskracht, inhoudelijke ondersteuning, maar ook met financiële bijdragen in met name reiskosten. Al gauw konden aldus tientallen plattelandsorganisaties uit ontwikkelingslanden binnen het DCC en dus ook binnen het IFAP mondiale zaken bespreken en deelnemen aan relevante internationale meetings. De internationale component van emancipatie en participatie.

Toen Doornbos aantrad - in 1998 - telde de IFAP zo'n 60 aangesloten bonden. Vooral westerse en enkele Zuid-Amerikaanse organisaties die merendeels grootschalige landbouwers vertegenwoordigden. In een klein decennium zou dat aantal verdubbelen met vooral niet-westerse leden. Die nieuwe leden raakten langs deze weg betrokken bij overleggremia als WTO, de Wereldbank, VN en FAO, OECD, én met westerse *agri-agencies* als Agriterra.

Zoals gezegd had Agriterra bij haar lancering in 1998 ook een aantal zusterorganisaties - andere *agri-agencies* - uitgenodigd. De Noorse vertegenwoordiger had daarbij geopperd dat het zinvol zou zijn om als internationale agro-financieringsorganisaties serieus samen te gaan werken. Voorlopig bleef die samenwerking beperkt tot deelname van een viertal *agri-agencies* in de activiteiten van het IFAP. Dat leverde aardige contacten op, maar Blokland wilde doorpakken: hij zag specifieke meerwaarde in hechtere samenwerking tussen *agri-agencies*. Met name een professionaliseringsslag. Waarom allemaal het eigen wiel uitvinden? Was het niet veel efficiënter om samen *best practices* te ontdekken en te ontwikkelen op het gebied van methoden, procedures, werkvormen en trainingsmateriaal? Of om gezamenlijk een digitaal informatiecentrum op te zetten, zoals Agriterra dat met *agro-info.net* in ontwikkeling had? En zou je als gezamenlijke organisaties niet meer financiële bronnen kunnen aanboren dan louter nationale? Blokland vond in 1999 een warme medestander in Ignace Coussement, die juist adviseur internationale zaken van de Belgische Boerenbond was geworden. Op kosten van Agriterra en de Belgische *agri-agency* 'leder voor Allen' van de Belgische Boerenbond ging Coussement aan de slag om verdere internationale samenwerking van de grond te krijgen. Het nodige massagewerk volgde met een aantal internationale meetings in onder meer Leuven, Hannover, Parijs, Tokyo en Cairo.

Er bleek sprake van veel koudwatervrees. Veel *agri-agencies* waren bang met al te intensieve samenwerking hun identiteit te verliezen, en daarmee wellicht de goodwill van een aantal vaste financiers. Blokland en Coussement meenden dat je met een sterke internationale koepel juist relatief méér fondsen zou kunnen aanspreken. Zij besloten dan ook door te gaan met die groep *agri-agencies* die echt wilden doorpakken en lanceerden die club in 2002 onder de naam AgriCord. In maart 2003 volgde de officiële oprichting door acht *agri-agencies* uit Frankrijk, Nederland, Denemarken, Japan, België, Noorwegen en Canada. Zweden volgde een jaar later. In 2011 waren er twaalf leden⁹. Najaar 2002 werd Gerard Doornbos de eerste voorzitter van AgriCord, direct na zijn aftreden als voorzitter van het IFAP.

25 jaar

Met respect en bewondering kijk ik naar wat Kees op gang heeft gebracht voor boeren, op zoveel plaatsen in de wereld. Hij heeft een overtuiging, en altijd een plan dat erbij hoort. Tijdens de voorbije 25 jaar heb ik Kees mogen ervaren als een rechtlijnig, krachtig en inhoudelijk sterke verdediger van representatieve landbouworganisaties en -coöperaties. Dat was zijn insteek bij de oprichting van AgriCord in 2002. Hij wou de aanpak van Agriterra ook internationaal een plaats geven. Het was zijn initiatief om “agri-agencies” samen te brengen. Hij heeft nadien in grote mate de inhoudelijke agenda van AgriCord bepaald, en – soms met veel geduld – gepleit voor méér efficiëntie en méér samenwerking.

Samen met toenmalig LTO-voorzitter Gerard Doornbos is hij er in geslaagd om landbouworganisaties uit ontwikkelingslanden een stem te geven in de internationale boerenbond IFAP. Boerenorganisaties uit “rijke” en “arme” landen vonden elkaar rond internationale handel, kwaliteitsnormen, natuurbeheer... Maar vooral werd duidelijk gemaakt dat “farmers speak and act for themselves”. Belangen van boeren worden het best verdedigd door de georganiseerde boeren zelf, en niet door NGO's of door regeringen. Hun afzet en verwerking wordt het best coöperatief aangepakt, ook en vooral op zwak functionerende markten.

Kees heeft met de Nederlandse overheid, vertegenwoordigd door Aaltje de Roos, een jarenlange open en constructieve samenwerking uitgebouwd. Nadien konden we andere regeringen en multilaterale organisaties overtuigen. Ik bewaar de beste herinnering aan een meeting met vier directeurs-generaal van de Europese Commissie. Kees besloot “dit programma is operationeel, en als jullie niet de weg vinden om het te financieren, dan hebben jullie wel een heel ernstig probleem”. Het werd de start van jarenlange samenwerking met de EU en met IFAD.

Ignace Coussement

Managing director AgriCord 2003 - 2017

AgriCord bestuur in 2011 in Madrid. Vlnr Kees Blokland, Piet Vanthemsche en Ignace Coussement

De initiatiefnemers (LTO en de Belgische Boerenbond) kregen hierbij niet alleen steun van hun achterban, maar bijvoorbeeld ook van de OECF en van DGIS, met name in de persoon van Aaltje de Roos. Doorslaggevend was misschien wel dat de doelgroep, de boerenorganisaties in ontwikkelingslanden, zich zeer enthousiast toonde. Zij hechtten enorm aan het feit dat ze internationaal hun eigen stem konden laten horen, zonder inmenging van hun nationale overheden én zonder wat zij zagen als de ‘bemoeizucht’ van (internationale) NGO's. De ‘boer-gestuurde’ benadering van *agri-agencies* bleek breed omarmd te worden. En Agriterra en AgriCord faciliteerden die benadering nu ook internationaal.

Vanaf 1986

Kees, Agriterra en ik gaan al heel lang terug, vanaf 1986. Eerst zonder Agriterra, maar wel met de boerenorganisatie. Kees was suppletiedeskundige bij UNAG, de Nicaraguaanse Boerenbond. Toen al zeer bevolgen en betrokken. Maar ook altijd down to earth, veel initiatief, vernieuwend, reflectief, zeer recht door zee, met gezond verstand en eerlijk en integer. Toen kwam de Paulo Freire Stichting en daarna Agriterra. Ik zat bij SNV. Kees, als altijd zeer uitgesproken, maakte zich daar niet altijd populair in het tijdperk van de procesbenadering bij SNV. Bijzonder is dat Agriterra in wezen het principe van de procesbenadering juist heel goed toepaste, met als uitgangspunt dat wat de boeren, mannen en vrouwen zelf kunnen en willen.

Dat is voor Agriterra altijd het leidend principe, niet paternalistisch, met respect voor de mensen, en met hen werken aan verbetering van hun posities met behulp van hun sterke organisaties en coöperaties.

De missie van Agriterra is door de jaren heen steeds meer erkend en steeds belangrijker geworden. Een atypische ontwikkelingsorganisatie met daadwerkelijk draagvlak in de ontwikkelingslanden. Er wordt gewerkt met bestaande ledenorganisaties zonder enorme externe financiering, Samenwerking met eigen bijdrages van de boeren, uitwisseling van expertise tussen vakgenoten en collega-organisaties. Lang niet altijd de gemakkelijkste weg, maar wel de beste. Er wordt gewerkt binnen de bestaande lokale omstandigheden, de organisaties zullen ook na de afronding van de samenwerking zelf voortgezet worden.

Kees heeft naam en faam gemaakt in de wereld van de boerenorganisaties en in de coöperatieve beweging. Altijd recht door zee en nooit bang voor confrontaties. Mede daardoor heeft Agriterra zich ontwikkeld tot wat het nu is. Agriterra zou zonder Kees niet de positie hebben gekregen die zij zich nu heeft weten te verwerven. Veel complimenten.

Kees zal zelf de eerste zijn die benadrukt dat hij dit met het hele Agriterra team heeft gedaan. Gelukkig maar, want anders zou Agriterra nu helemaal onthand raken.

Aaltje de Roos

Contact Agriterra binnen DGIS

26

Consolidatie

De projecten op lokaal niveau betroffen in de eerste periode vooral initiatieven om regionale en provinciale structuren van de betrokken plattelandsorganisaties te versterken. Dat ging gepaard met veel trainingen ten behoeve van kadervorming en ondersteuning van initiatieven om bijvoorbeeld verwerking en vermarkting van de eigen producten te verbeteren. Naast Latijns-Amerika was het jonge Agriterra vooral actief in een tiental Afrikaanse landen.

Het tweede programma voor de periode 2001-2003 werd 'Consolidatie van de Agriterra-benadering' gedoopt. Los van de inmiddels geboekte successen leek ook het externe klimaat gunstig door de Millenniumdoelstellingen van de Verenigde Naties. In september 2000 hadden 189 landen een declaratie ondertekend met als overkoepelende strekking dat honger en armoede in de wereld in 15 jaar gehalveerd moesten worden. Dat genereerde alom belangstelling voor ontwikkelingslanden en in het bijzonder voor de voedselproductie aldaar, en daarmee ook belangstelling voor het werk van Agriterra. Niet alleen bij het ministerie maar ook bij de eigen achterban: de (leden van) ondersteunende Nederlandse landbouworganisaties begonnen actief om informatie te vragen en een toenemend aantal vrijwilligers ging letterlijk voor Agriterra 'de boer op'.

Naast het consolideren of beter versterken van eerder ontwikkelde procedures en netwerken zoals profileringsmethoden, PeasantsWorldwide en AgriCord nam het aantal ondersteunde projecten gestaag toe. De helft van de activiteiten vonden in de periode 2001-2003 plaats in Afrika. En Azië werd langzaam belangrijker. Aan het verzoek van donoren om meer in Oost-Europa te doen kon maar mondjesmaat worden voldaan bij gebrek aan authentieke plattelandsorganisaties: het bleef voor alsnog beperkt tot Moldavië. Anno 2003 werkte Agriterra samen met 68 plattelandsorganisaties. Het aantal personeelsleden liep op van 6,5 fte in 2000 naar 15,5 in 2003, waarvan bijna de helft directe dienstverlening aan projecten betrof.

Erkenning

27

In 2002 komen een aantal nieuwe ontwikkelingen bij elkaar. Eén daarvan is dat AgriCord een eerste serieuze subsidie rechtstreeks van het DGIS ontving. Geen enorm bedrag, maar toch. Binnen het net opgerichte IFAP-DCC was een Trade Capacity Development programma ontworpen. Dit in reactie op de millenniumdoelstelling om meer te doen aan honger en armoede in de wereld. In de geest van het DCC was het programma gericht op IFAP-ledenorganisaties in opkomende landen. Die zouden ondersteund moeten worden om vaardigheden op te bouwen op het gebied van productie, verwerking en handel. Laten we het kadervorming noemen. Agriterra zag dit project als een katalysator voor stroomlijning van de samenwerking binnen AgriCord en door het ministerie werd een daartoe een serieuze subsidie toegekend.

Op dat ministerie trad in 2002 Agnes Van Ardenne-Van der Hoeven aan als staatssecretaris voor ontwikkelingssamenwerking. Van Ardenne (CDA) was al acht jaar kamerlid geweest en dochter van een tuinder uit het Zuid-Hollandse Maasland. Zij snapte donders goed waar Agriterra voor stond. Bijvoorbeeld als Agriterra er op wees dat de boeren op deze wereld nog altijd de grootste beroepsgroep vormen en dat de economische rol van de landbouwsector alom wordt onderschat. En als kenner van de Nederlandse landbouwsector en haar historie was ze er bovendien van overtuigd dat ontwikkeling gebaat is bij duurzame relaties tussen mensen en hun organisaties. En dat sterke organisaties op hun beurt belangrijk zijn om iets te doen aan de scheve machtsverhouding tussen primaire producenten en partijen verderop in de keten zoals handel en industrie.

De erkenning van Agriterra bekrachtigde Van Ardenne in 2003 min of meer formeel met het ondertekenen van een convenant, eigenlijk een principeverklaring, waarin wordt vastgesteld dat Agriterra bijdraagt aan de opbouw van een sterke agrarische sector in ontwikkelingslanden en dat de organisatie meer dan voorheen betrokken zal worden bij de beleidsvorming van het ministerie over hulpprogramma's.

28

Thematische Medefinanciering

Hoewel in genoemd convenant niet over geld werd gesproken was het niet onbelangrijk in de turbulentie anno 2003. Het 'kartel' van de vier grote medefinancieringsorganisaties (ICCO, Cordaid, Hivos en Novib) stond namelijk nogal onder druk. In januari 2000 had minister Eveline Herfkens (PvdA) een vijfde organisatie toegelaten tot de club, namelijk Foster Parents Plan¹⁰, en in november 2002 deed Van Ardenne daar ook nog eens Terres des Hommes bij. De spoeling dreigde dus dunner te worden en bovendien stonden de politieke signalen voor het totale ontwikkelingsbudget ook nog eens op onveilig.

Los van dat alles had Herfkens voor 2002 een Thematisch Medefinancieringsprogramma (TMF) op de rails gezet dat voorzag in een bredere toegang van maatschappelijke organisaties tot het ontwikkelingsbudget. Ook dat betekende dreigende nieuwe concurrentie voor de zittende medefinancieringsorganisaties. Al in 2003 lieten ICCO en Cordaid dan ook doorschemeren dat dit Thematische Medefinancieringsprogramma aanleiding zou kunnen zijn de Raamovereenkomst met Agriterra niet meer te volgen. Met de hem typerende directheid toonde Blokland zich niet bepaald een timide meeloper. In 2001 schrijft hij in een toe-

Zelfvertrouwen

komstvisie dat medefinancieringsorganisaties die niet kiezen voor ledenorganisaties 'op den duur het veld zullen moeten ruimen'. En in 2003 beklemtoont hij nog eens dat ontwikkelingssamenwerking minder zou moeten werken met tussenpersonen of NGO's die enerzijds de relaties met hulporganisaties monopoliseren en anderzijds de georganiseerde landbouw afsluiten van ontwikkelingssamenwerking. En van de thematische medefinanciering vreest hij dat organisaties uit het maatschappelijk middenveld - zoals beroepsgroepen, gemeenten en vakbonden - afhankelijk zullen blijven van de grote medefinancieringsorganisaties 'waar ze dan hun ontwikkelingspinda's kunnen kopen'. Datgene wat hij te berde bracht in felle interne discussies met de leiding van Cordaid en ICCO zette hij met andere of vrijwel gelijke woorden ook op papier. Intussen merkten Agriterra-medewerkers in het veld dat werknemers van de onder vuur liggende NGO's met enig argwaan de toenemende activiteiten van Agriterra bezagen.

Groepsfoto tijdens het 5-jarig bestaan van Agriterra (2003)

Paneldebat bij 5-jarig bestaan

Kees spreekt publiek toe bij 5-jarig bestaan

Het lijkt erop dat Agriterra aan de actuele ontwikkelingen het nodige zelfvertrouwen ontleende. Het derde driejarenprogramma (2004-2006) werd namelijk niet zonder overdreven bescheidenheid 'De doorbraak van de Agriterra-benadering' gedoopt. Een benadering die zich naar eigen zeggen zou kenmerken door een professionele benadering: een samenwerking van boer tot boer en van boerenbestuurder tot boerenbestuurder. En dat steeds via ledenorganisaties waar initiatieven kunnen worden ontwikkeld, gedeeld en beklijven. Een sleutel tot duurzame ontwikkeling op het platteland in opkomende landen, waar boeren de grootste beroepsgroep vormen. Dé doelgroep als het gaat om het realiseren van de Millenniumdoelen.

Agriterra is inmiddels stevig ingebed in de Nederlandse landbouworganisaties, de internationale landbouworganisaties (IFAP-DCC) en in een netwerk van *agri-agencies* (AgriCord). Het accent heeft de eerste jaren gelegen op het versterken van de boerenorganisaties in ontwikkelingslanden op het punt van nationale en internationale beleidsbeïnvloeding vanuit een democratische door leden ontwikkelde visie. Het streven is nu ook een bijdrage te gaan leveren aan vragen over economische en bedrijfsmatige initiatieven. Innovatie in zaken als financieel management, markttoegang, prijsrisicoverzekering, landbouwvoorlichting en bedrijfsontwikkeling. Dat betekent dat er van de landelijke koepels meer 'afgedaald' moet worden naar regionale omstandigheden en dat extra eisen gesteld moeten worden aan de professionaliteit van de Agripoolers.

Met en voor de boeren

Kees en ik leerden elkaar kennen in 2004, tijdens de opstartfase van Agriprofocus (APF) nu NFP. Hij had met succes Agriterra opgericht “met en voor de boeren”. Dat sprak mij als boerendochter erg aan. En het was fantastisch om daar samen met hem en anderen een bredere invulling aan te geven vanuit “bedrijfsleven, NGO’s, kennisinstellingen, boerenorganisaties en overheid” in de vorm van APF. Nu is dat niet meer weg te denken maar destijds een vernieuwende gedachte. Het was ook de tijd dat er in internationale samenwerking weinig aandacht was voor landbouw, voedselzekerheid en leefbaar inkomen.

Kees en ik waren het over veel zaken oneens, konden felle discussies hebben. Hij vond mij vaak te voorzichtig, te veel de kool en de geit sparen en ik vond hem soms te hard in zijn opstelling richting andere spelers. Maar we vonden elkaar altijd in de overtuiging dat boeren en boerinnen alleen met vereende krachten het verschil kunnen maken, via boerenorganisaties en cooperaties. Ik herkende en bewonderde in Kees de wereldverbeteraar en activist die hij in zijn hart altijd gebleven is. Hij had een missie en dat straalde hij uit, daar kon en kan niemand omheen. Dat heeft velen en ook mij geïnspireerd om het belang van boeren en boerinnen in de voedselsystemen te blijven benadrukken. Zijn kritische houding hielp mij ook om te blijven reflecteren en te blijven veranderen “doe ik de juiste dingen en doe ik ze goed?”

Wat Kees als geen ander kan is het verwoorden van zijn ambitie, zoals op deze foto tijdens mijn afscheid na 10 jaar APF, de lichaamshouding, handen, woorden en intonaties nemen mensen mee en maken het een gedeelde ambitie.

Kees kan terugkijken op prachtige prestaties, het was geen “walk in the park” maar ik dank hem dat ik een stukje met hem mee mocht lopen.

Hedwig Bruggeman

Directeur Wageningen Centre for Development Innovation en voormalig directeur Agriprofocus

30

AgriProFocus

Bij het streven naar verdere professionaliseren schoot staatssecretaris Van Ardenne te hulp. Door het werk van Agriterra is duidelijk waar landbouworganisaties in de wereld behoefte aan hebben, zo redeneerde zij, en de Nederlandse landbouw- en ontwikkelingswereld moesten daar de handen maar eens voor ineens slaan. Gerard Doornbos - op dat moment nog voorzitter van LTO, Agriterra én AgriCord - werd gevraagd om de mogelijkheden te onderzoeken. In de commissie zaten verder Tineke Lodders (ICCO), Piet Moerland (Rabobank) en Rudy Rabbinge (WUR). Binnen vier maanden na haar instelling kwam de commissie in september 2004 met de conclusie dat bijna 30 Nederlandse organisaties in principe belangstelling hadden om samen te werken in een partnerschap voor het ondersteunen van agrarische producenten-organisaties. In maart 2005 wordt daartoe AgriProFocus opgericht.

In principe sloot dit nieuwe initiatief perfect aan op wat Agriterra voor ogen stond: als je wilt reflecteren op specifieke wensen van agrarische producentenorganisaties moet je ook veel specifieke kennis in huis hebben en het is weinig efficiënt om dat als Agriterra per se allemaal in eigen huis te willen hebben. Internationaal was dat al bedacht bij de alliantie van AgriCord en nu werd een poging gedaan om nationaal de expertise te combineren. Bij de presentatie van zijn rapport wees Doornbos op het probleem in dergelijke combinaties: te veel organisaties in het veld van ontwikkelingshulp zijn er vooral op gericht zichzelf te laten zien. Positiever geformuleerd: elke organisatie houdt graag haar eigen vrijheid, haar eigen prioriteit. Doornbos zou al gauw meer gelijk krijgen dan hem lief was, want van de door de commissie ingeroosterde 30 organisaties zouden er in eerste instantie maar 19 actief deelnemen in het nieuwe partnerschap.

Wat Agriterra betreft was deze alliantie een positief verhaal: de complexe naam AgriProFocus stond letterlijk voor ‘de focus op agrarische producenten en producentenorganisaties’. Alleen al publicitair zorgde dit ervoor dat boerenorganisaties extra in de belangstelling kwamen te staan. En de met vier man gestarte organisatie zou al na vijf jaar in zeven Afrikaanse en later in twaalf

landen zogenaamde Agri-hubs hebben opgezet: netwerken van banken, boerenorganisaties, ambassades, overheidsinstanties, agribusiness en kennisinstellingen met het gezamenlijk doel boerenondernemerschap te bevorderen. Maar in het perspectief van de specifieke prioriteit van Agriterra werden ledenorganisaties op den duur toch wat gepasseerd: de focus lag steeds meer in de breedte op producenten, productie en voedselzekerheid en minder op de door Agriterra voor duurzame ontwikkeling essentieel geachte versterking van producentenorganisaties ten plattelande. In 2020 zou AgriProFocus samen met het Food & Business Knowledge Platform opgaan in het Netherlands Food Partnership met als primaire focus voedselzekerheid in de wereld. De door Van Ardenne en Agriterra beoogde focus op ledenorganisaties leek toen definitief verdwenen.

Linksonder: Conferentie Farmers Fighting Poverty in de Eusebiuskerk in Arnhem (mei 2006). Kees in gesprek met Agnes van Ardenne, minister voor ontwikkelingssamenwerking.

31

Eigen koers

Een ander opvallend verschil met AgriProFocus én met het concentratiebeleid van het Ministerie was dat Agriterra zich niet wilde bepalen tot een beperkt aantal landen. Alom werd gepredikt dat hulp aan minder landen zou bijdragen aan de kwaliteit en effectiviteit van de hulp. Maar Agriterra hield vast aan háár focus op elke beloftevolle plattelandsorganisatie die bereid leek om zelf de kar te willen trekken. Er werd wel gewerkt met landenindicatoren¹¹ maar die bleven secundair ten opzichte van de eigen organisatie-monitoring en -profilering. Landenindicatoren zijn hoogstens interessant om te zien waar een organisatie het beste haar pijlen op kan richten, zo luidde de redenering.

En een derde punt dat in deze jaren – bijvoorbeeld binnen AgriCord – opspeelde was dat de keus voor ‘boerenorganisaties die iets willen’ de facto géén keus is voor de armsten der armen. Dus geen keus voor sloppenwijken en ook niet voor ongeorganiseerden ten plattelande. Dat klinkt hard, maar als het gaat om landbouw als motor van ontwikkeling moet je dat niet verwarren met ondersteunen van armen en zieken. Je moeten het hebben van groepen met ambitie die – met eigen doelen en in eigen beheer – hun landbouwpraktijk en liefst ook extra economische bedrijvigheid genereren. Dáár hebben ook arme niet-boeren ten plattelande iets aan en bovendien schept zo’n groei de mogelijkheid voor voorzichtige sanering van de boerenstand, zoals dat in West-Europa ook gebeurd is. Naast de blijvers in de landbouw moet er ruimte ontstaan voor de wijkers. Dat is economische ontwikkeling.

Kees in gesprek met Gerard Doornbos en met burgemeester Krikke die de Raadzaal beschikbaar stelde voor de bijeenkomst met donoren

Agriterra: leerschool in visie en praktijk

In 2002 kreeg ik bij de ZLTO de aantrekkelijke opdracht om meer samenhang in de activiteiten rond ontwikkelings-samenwerking te brengen, gekoppeld aan draagvlakversterking onder de leden en het structureren en uitbouwen van de samenwerking met Agriterra. Meteen kwam ik in de Adviesraad van Agriterra, met vertegenwoordigers van alle dragende organisaties. Al gauw mocht ik op mijn eerste missie, naar Oezbekistan. Een serie missies volgde tot mijn laatste naar Georgië in 2020. Stuk voor stuk rijke ervaringen, die goedgekozen Agriterra-slogans bekrachtigden als 'Van boer tot boer praat makkelijker' en 'Farmers fighting poverty'.

Ik was voorzitter van die Adviesraad van 2004 tot 2010. We deelden ervaringen met missies en draagvlakversterking was het doel. Ook bespraken we politieke issues op het gebied van internationale samenwerking. In die tijd lag de nadruk op projecten voor organisatieontwikkeling en minder op coöperatieve samenwerking. Na de koerswijziging van Agriterra in 2011 kreeg de Adviesraad een andere functie

Agriterra is in meerdere opzichten een leerschool voor de landbouworganisaties. Mijn advies: gun zoveel mogelijk bestuurders en leden een missie-ervaring als agripooler! En iets heel anders: kijk eens hoe Agriterra erin geslaagd is om steeds op tijd bakens te verzetten, uitgekende methodes van onderzoek en advies te ontwikkelen, een stevig monitoringssysteem op te zetten én een internationale reputatie op te bouwen. Niet uit opportunisme om de eigen toekomst te verzekeren, maar steeds met het hogere doel voor ogen dat treffend is weergegeven in Agriterra's Theory of Change. Het beste compliment dat ik Agriterra en Kees Blokland daarom wil geven is dat ik alle dragende organisaties en coöperaties een dergelijke visionaire en tegelijk praktische visie toewens.

Ton Duffhues

Agripooler & adviesraad Agriterra

32

Medefinancieringsstelsel (MFS1)

Wat er onvermijdelijk aan zat te komen gebeurde in 2006. Met ingang van 2007 acteerde Agriterra niet langer onder de vleugels van ICCO en Cordaid als belangrijkste intermediaire donoren. Door de nieuwe ontwikkelingen hadden beide organisaties Agriterra de wacht aangezegd. ICCO had nog een tijd gearzeld, maar de programmadirecteur van Cordaid, Lilianne Ploumen, had al snel de stekker eruit getrokken. Het nieuwe medefinancieringsstelsel (MFS1) zag er derhalve uiterst zorgelijk uit voor Agriterra: de regel werd dat organisaties met elkaar moesten gaan concurreren om geld voor hun programma's te ontvangen. Blokland had zich direct al heftig verzet tegen het idee om aan zo'n 'periodieke tombola' mee te moeten gaan doen. Hij claimde een aparte positie voor Agriterra. Het Ministerie had zo'n positie in het convenant van 2002 toch ook zelf erkend?

Achteraf is het de vraag of het beroep op dat convenant zo doorslaggevend was. Het Ministerie had voor zichzelf al vastgesteld dat er meerwaarde zat in organisaties die vanuit het nationale maatschappelijk middenveld, de *civil society*, de zusterorganisaties in opkomende landen direct, uit professionele collegialiteit konden aanspreken. Dat gold voor de vakbonden, zoals FNV, maar ook voor werkgevers als VNO/NCW. Met de overgang naar het nieuwe stelsel viel Agriterra als ondersteuner van ondernemersorganisaties in de landbouw dan ook onder paragraaf 3: Werkgeverssamenwerking. Dat betekende rechtstreekse financiering door DGIS. Agriterra kon haar zaak voortaan direct bepleiten bij de overheid zonder zich te hoeven meten met concullega's. In wezen een status aparte die door het Ministerie werd verleend op basis van de worteling van Agriterra in de Nederlandse agrosector. Een worteling die onder meer bleek uit de samenstelling van het bestuur met vertegenwoordigers van boeren, coöperaties en vrouwenorganisaties. Als 'gewone' stichting was die tombola inderdaad onontkoombaar geworden. De indertijd met LTO en de Nationale Coöperatieve Raad (NCR) gesmede band betaalde zich nu dubbel en dwars uit.

De kracht van verbeelding

Het nieuwe programma heette dan ook niet toevallig 'Producentenondersteuningsprogramma (POP) DGIS-Agriterra 2007-2010'. Na naamgevingen die de consolidatie en doorbraak van de Agriterra-benadering centraal stelden werd nu de essentie zelf benoemd: het ondersteunen van producentenorganisaties. Ook wel geafficheerd als 'Boeren voor een betere toekomst'. Als een waar Sint-Nicolaasgeschenk kwam de beschikking af op 5 december 2006. Het ministerie vroeg extra aandacht voor sub-Sahara Afrika en HIV/Aids en net als bij het vorige programma zei Agriterra te streven naar meer initiatieven op het vlak van (nieuwe) 'boergestuurde' economische activiteiten op (regionaal) ledenniveau.

De werkwijze bleef dezelfde. Agriterra zocht contact met ledenorganisaties met eigen plannen om hun eigen positie en die van hun leden te verbeteren. Na beoordeling van die plannen op relevantie werden de beoogde activiteiten (activiteiten: geen 'stenen!') direct gefinancierd. Naast uitwisseling en advisering (Agripool) werd vanuit Nederland slechts gemonitord en geëvalueerd: financieel en inhoudelijk.

De profileringsmethode werd vernieuwd en behelsde voortaan zes kerndimensies:

- Strategisch potentieel,
- Professionaliteit,
- Verantwoording,
- Participatie,
- Capaciteit tot vertegenwoordiging,
- Gender-inclusiviteit.

Zo'n profiel werd standaard vervat in een handzaam radardiagram of *spider map*, waarmee de overall versterking van een organisatie per aspect zichtbaar gemaakt kon worden.

Veel aandacht wordt daarnaast gestoken in de internationale inbedding. Het project wordt gepresenteerd als logisch vervolg op de IFAP-aanbevelingen uit 2002 om honger en armoede uit te bannen. En benadrukt wordt dat de intensivering van de samenwerking met de collega *agri-agencies* binnen AgriCord

IFAP failliet

moet leiden tot een 'merkbare bijdrage aan de eindspurt naar de Millenniumdoelen'. Onder de tien leden van AgriCord neemt Agriterra overigens 66% van de omzet voor haar rekening. Anno 2007 claimt Agriterra een effectief bereik van 625.000 boeren en boerinnen. In haar cijfers geeft ze impliciet aan dat er nog veel te doen is: van de 1,2 miljard boeren op de wereld is een kwart miljard lid van één of andere ledenorganisatie, en daarvan wordt maar een kwart procent bereikt.

Tijdens de programma-periode 2007-2010 hoopt Agriterra op een verdubbeling van het aantal personeelsleden tot ruim veertig. Inderdaad: hóópt, want blijkt geen sinecure om aan voldoende op de specifieke taak toegeruste mensen te vinden.

In 2008 was het 10-jarig bestaan van Agriterra

Vlnr Ignace Coussement (directeur AgriCord), Laurent Pellerin (voorzitter AgriCord), Elisabeth Gauffin (voorzitter Development Cooperation Committee van de International Federation of Agricultural Producers IFAP), Kees Blokland (vice-voorzitter DCC-IFAP) en Christian Gouët (directeur van het IFAP-ontwikkelingsprogramma).

De kracht van verbeelding

Kees interveent in de IFAP algemene vergadering in 2008

Josephine van Gelder, hoofd communicatie van Agriterra en Kees tijdens de algemene vergadering van IFAP in 2008

Vanaf 2005 kwam het aantal leden van de IFAP in meerderheid uit opkomende landen. Het Ministerie zag het belang daarvan en van de bemoeienis van Agriterra/AgriCord. Vanaf 2007 werd dan ook een flink deel (zo'n tien procent) van de richting Agriterra toegezegde gelden geormerkt om de participatie van de nieuwe leden binnen het IFAP te verbeteren, zodat ze beter geëquipeerd het IFAP-beleid mede vorm zouden kunnen geven. Onder meer zou het secretariaat in Parijs geprofessionaliseerd worden om dit proces handen en voeten te geven. Al het jaar daarop toonde Blokland zich ontevreden over de onduidelijke besteding van dit geld. Het secretariaat van de IFAP had wel extra mensen aangenomen, maar die deden volgens Blokland niet wat er afgesproken was. Ervaren als hij was in controle op projecten trok hij een aantal keren aan de bel in Parijs. Zonder succes. Daarop informeerde hij in mei 2009 het bestuur van IFAP dat bijeen was in Kopenhagen dat IFAP uitgaven deed die niet gedekt waren door toezegging van de kant van Agriterra en dat hij deze uitgaven niet kon verantwoorden naar de Nederlandse belastingbetaler. De enige reactie was een waarschuwing in de wandelgangen dat 'dit gedoe zich wel eens tegen hem kon keren'. Blokland liet vervolgens een accountant narekenen waar de IFAP nog recht op had en maakte zes ton over in plaats van de twee miljoen waar IFAP op rekende. Al in november 2010 werd de IFAP failliet verklaard.

It is often said that no one is irreplaceable

Kees Blokland is one of those rare people with whom my paths have crossed, who proves that wrong. I can't imagine the global agricultural development scene without him. When I first met Kees more than a decade ago in Arnhem, it struck me how realistic he was about where we stand with the concept of small holder farming in Africa, where it's going and where it should go, and most importantly, how we can get there. He was the first development professional I've met, who thinks like a farmer.

We have often attended the same conferences and meetings afterwards, had many intense discussions. I always learned something new, saw a different angle and copied from the wealth of wisdom and experience Kees brought to such events.

Most of all I appreciated and admired his approach; he marched to the drum of his own conscience and understanding of what makes sense in the real world of farming in Africa and elsewhere in the developing world, and it often left him out of step with the rest of the development aid parade. He was undeterred in his commitment to change the paradigm of small scale farming. He never hesitated to point out how much of the efforts and resources that were spent, actually enhanced poverty instead of the creation of wealth. He was impatient with theoretical talk which had no basis in the reality of producing surpluses, linking up to markets and running farms as businesses.

In the world of agricultural development Kees has not walked where the roads take us. He rather walked where there were no roads, and left a trail. More than just hope, I firmly believe that he still has a massive role to play in shaping the thinking, the policies and the implementation of development programs, and to share his vast experience in a book.

For as much as I can speak for farmers from all over the world, and particularly in Africa, we want to thank Kees for the part of himself he invested in our fate, our businesses, and in shaping our environment to make it conducive to profitable farming.

Theo de Jager

President World Farmers' Organisation (WFO)

Financieel wanbeleid, zeiden sommigen. Maar het kan ook zijn dat een aantal IFAP-leden domweg vond dat de opkomende landen té veel invloed kregen in hun organisatie. De druppel lijkt te zijn dat in 2008 onverwacht de Zambiaan Ajay Vashee tot voorzitter werd gekozen, terwijl er al leden uit Colombia en de Filipijnen in het vijfkoppige dagelijks bestuur zaten. De goed betalende noorderlingen waren hun meerderheid kwijt.

De affaire zou nog een staartje krijgen. De curator legde in Parijs een schadeclaim neer van een miljoen euro. Met behulp van een dure advocaat wist Agriterra te bedingen dat deze zaak voor de Nederlandse rechter thuishoorde, waarna de curator zijn zaak niet doorzette. Niettemin zou de dreiging van een claim pas na vijf jaar 'verjaren'.

In Italië werd in 2012 de World Farmers Organization opgericht: een soort IFAP 2.0. Welswaar met inbreng van overkoepelende federaties van ledenorganisaties uit Azië, Afrika en Latijns-Amerika, maar zonder betrokkenheid van AgriCord. Toch een adering.

De stem van de boeren

Geboren en getogen op een gemengd melkvee- en akkerbouwbedrijf voel ik me al van jongs af aan onderdeel van de

agrarische sector en via Agriterra heb ik de internationale dimensies van de sector mogen ontdekken. Eerst als vrijwilliger bij voorloper Paulo Freire Stichting en van januari 2001 t/m september 2021 in loondienst. Ik voel me dan ook sterk verbonden met het werk, de klanten en de mensen van Agriterra. Agriterra zit in mijn hart.

Door Agriterra kwam er eindelijk ruimte binnen ontwikkelingssamenwerking voor de stem van de boeren en werden ook de boerenorganisaties in ontwikkelingslanden zelf uitgedaagd om met eigen plannen te komen. Tot op de dag van vandaag spreekt dit mij als boerenzoon enorm aan. In veel landen worden boeren nog beschouwd als tweederangsburgers. Agriterra ondersteunt en stimuleert boerentrots en -zelfvertrouwen en speelt daarmee een belangrijke rol in de boerenemancipatie wereldwijd. Prachtig! Een andere belangrijke ontwikkeling is mijns inziens dat Agriterra er sinds haar oprichting in 1997 steeds beter in slaagt om op een praktische en effectieve manier de waarde van de Nederlandse agrarische sector te verbinden aan de uitdagingen van collega boeren in ontwikkelingslanden. De transformatie naar adviesorganisatie, ingezet in 2010 en organisatiebreed doorgevoerd in 2015, vertaald in concrete advies- en trainingsdiensten, heeft de effectiviteit en impact van het werk van Agriterra aantoonbaar vergroot. Alleen het resultaat telt!

Tot slot: Het omvangrijke Nederlandse en internationale netwerk van Agripool partners in combinatie met landenteams van bedrijfsadviseurs zijn een ijzersterk en zichzelf versterkend unique selling point. Elke coöperatie als klant, is een toekomstige leverancier van Agripool expertise. Resultaten behaald in de afgelopen jaren hebben geleid tot een sterk en onderscheidend internationaal profiel van

*Management
Agriterra 2017*

Agriterra als hands-on dienstverlener voor coöperaties met ambitie. Agriterra = boerenverstand in bedrijf!

Bijna 25 jaar na haar oprichting, staat Agriterra voor een nieuwe fase in haar ontwikkeling. Post-corona herstel van de economie, voedselzekerheid, werkgelegenheid en klimaatverandering zijn dé grote thema's die de nabije toekomst van veel landen in Afrika, Azië en Latijns Amerika gaan bepalen en die een actieve rol van landbouworganisaties en coöperaties behoeven. Meer dan ooit tevoren zal er een beroep worden gedaan op de expertise van Agriterra en is het moment gekomen om het potentieel van het netwerk en diensten op grotere schaal te gaan inzetten. Ik wens Agriterra en de gehele Agriterra community van klanten, medewerkers en partners dan ook veel ambitie, doorzettingsvermogen, wijsheid en bovenal boerenverstand toe bij het realiseren van haar belangrijke missie.

Cees van Rij

Manager Agri-advice tot juli 2021

Crises

35

In 2007 en 2008 was sprake van een mondiale voedselcrisis. Met slechte oogsten, hoge voedselprijzen en veel speculanten. Het leidde tot ernstige onlusten in de hele wereld, van de Filipijnen tot Kameroen en van Egypte tot Argentinië. Wereldleiders lieten alarmerende geluiden horen en kondigden maatregelen aan. En in 2008 luidde de Wereldbank met het rapport *Agriculture for Development* ook de lange-termijn noodklok: meer landbouw is nodig voor de mondiale voedselvoorziening én voor de bestrijding van armoede, want 70 procent van alle armen in de wereld is voor zijn inkomen afhankelijk van landbouw. Na enig treuzelen deden wereldleiders in juli op een bijeenkomst van de G8 in het Italiaanse L'Aquila voor de korte termijn een toezegging van twintig miljard ten behoeve van voedselveiligheid. Een voor die tijd astronomisch bedrag. Alom gingen hulporganisaties plannen maken en samenwerking zoeken met Agriterra. Gezien het stuwmeer aan projecten in eigen portefeuille stelde Blokland het Agriterra-bestuur al vroeg voor om het lopende DGIS-programma 2007-2010 versneld uit te voeren. Het had er immers alle schijn van dat er veel geld beschikbaar zou komen uit nationale en internationale fondsen. Het zou geen kwaad kunnen om daarop te anticiperen. Na drie van de vier jaar, in 2009, was dan ook al 90% van het lopende DGIS-budget uitgegeven.

Maar extra gelden kwamen er niet of nauwelijks. De G8-fondsen bleken voor een belangrijk deel sigaren uit eigen doos en de nasleep van de in 2007 uitgebroken bankencrisis werd op alle niveaus voelbaar. Het gebrek aan vertrouwen in financiële instellingen was volgens sommige waarnemers eerder al een aanjager geweest van speculatie in agrarische grondstoffen en daarmee in voedsel, maar later zorgde het er ook voor dat donoren zich massaal genoopt voelden op de rem te gaan staan. Agriterra ging alsnog een zorgelijk jaar 2010 in waarin nog maar een kwart uitgegeven kon worden van het voorgaande jaar. Er was net genoeg in kas om de salarissen te kunnen blijven betalen.

36

Retraite

Het jaar 2010 werd aangegrepen om eens fundamenteel na te denken over een bijsturing van de koers. De eerste tien jaar had Agriterra bijna al haar kaarten gezet op de versterking van de nationale en internationale politieke of beleidbeïnvloedende positie van agrarische ledenorganisaties. En dat terwijl ook het versterken van coöperaties al in 1997 expliciet in de eerste doelstelling van de stichting was geformuleerd. Van aanvang af was elke projectperiode parmantig aangekondigd dat er meer moest gebeuren op het vlak van economische ontwikkeling en in 2007 was in AgriCord-verband zelfs letterlijk het stempel *'Farmers Fighting Poverty'* op de gezamenlijke projecten gezet, maar echte economische initiatieven waren eigenlijk nog nauwelijks van de grond gekomen. Cees van Rij was daar in zijn werk al vaker op gestuit en vond dat er meer aandacht moest komen voor business en coöperatie-ondersteuning op leden-niveau. Van Rij werkte al sinds 2002 bij Agriterra en was voordien zelfs nog vrijwilliger geweest bij de Paulo Freire Stichting. Om grip te krijgen op de coöperatieve wereld was hij – met een ruime opleidingstoelage van Agriterra – naar Nyenrode Business Universiteit getogen om daar (in 2008) zijn MBA te halen. En wel bij professor Gert van Dijk die tot 2007 directeur was van de NCR.

Tegelijk was 2010 ook het jaar waarin een definitief einde was gekomen aan de samenwerking met de IFAP. Die affaire noopte Agriterra zich opnieuw te bezinnen op die beleidsbeïnvloeding op internationaal niveau. Wellicht was de energie die daarin was gestoken – óók de energie van de klanten-landbouworganisaties – wat ten koste gegaan van de aandacht voor economische ontwikkeling op de werkvloer voor de leden. Los daarvan is belangenbehartiging op internationaal niveau niet iets dat de leden/boeren direct in hun portemonnee merken. Bovendien leek de urgentie van internationale belangenbehartiging minder groot geworden: met name de voedselcrisis ware een katalysator geweest voor een mondiaal besef dat een florerende gezinslandbouw voor ontwikkelingslanden zowel essentieel (voedselaanbod) als kansrijk (vraag naar voedsel) zouden zijn. Een markeringspunt daarin was het al genoemde rapport *'Agriculture for Development'* van de Wereldbank uit 2008. De Agriterra-

boodschap dat plattelandsorganisaties van belang zijn voor ontwikkeling leek wat dat betreft voldoende gehoord. Tijd om verder te kijken.

Een heel ander signaal uit deze jaren was dat de voor ontwikkeling zo belangrijke notie van kapitaalaccumulatie in handen van boeren een andere lading begon te krijgen. Analyse van internationale geldstromen leerden Blokland dat de gelden uit noordelijke ontwikkelingsfondsen weliswaar vrij stabiel waren maar relatief van minder belang werden omdat particuliere geldstromen van bedrijven en banken toenamen terwijl ook de bijdragen van migranten van toenemend belang bleken te worden. Meer dan eens lieten medewerkers van Agriterra zich verrassen hoeveel geld boeren bij elkaar wisten te krijgen als het echt nodig was.

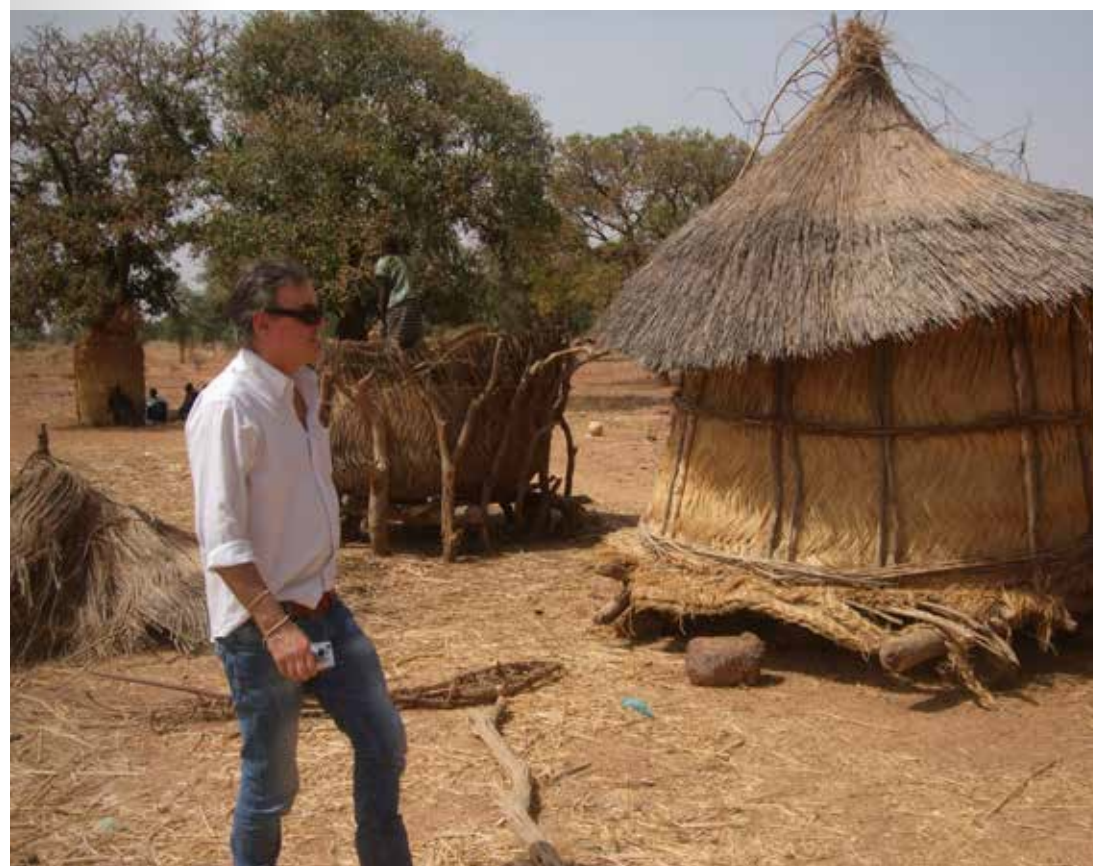

Onder redactie van Jos Bijman (Universiteit Wageningen), Roldan Muradian (Universidade Federal Fluminense, Brazilië) en Jur Schuurman (toen Agriterra) verscheen het boek 'Cooperatives, economic democratization and rural development' over de rol die coöperaties spelen bij de ontwikkeling van het platteland en het verlichten van armoede. Kees Blokland was co-auteur van één artikel met Jur Schuurman. Tijdens het LANDforum 2016 in Utrecht werd het boek overhandigd aan Theo de Jager, voorzitter van de Pan African Farmers Organisation (PAFO).
Vlnr: Kees Blokland, Jos Bijman, Theo de Jager, Jur Schuurman.

De kracht van verbeelding

Maar belangrijker op dit punt was het inzicht dat het bankwezen in ontwikkelingslanden inmiddels veel volwassener was geworden. Zo leerden contacten met zelfs coöperatieve Afrikaanse banken, bijvoorbeeld in Kenia, dat die vaak meer geld hadden dan ze kwijt konden: waar het vooral aan ontbrak waren valide, verantwoord financierbare plannen.

En ten slotte werd de discussie binnen Agriterra gevoed door een gedachte die er steeds gespeeld had: je moet je richten op de zelfredzaamheid van mensen met aspiraties. Het doel is boeren-ondernemers te steunen in hun plannen. Maar met zomaar geld geven steun je vooral passiviteit. Dat kan niet de bedoeling zijn. Het accent moest met andere woorden verschuiven van geld geven naar kennis en deskundig advies geven. En dat was een punt waar Agriterra met haar worteling in een van de meest vooraanstaande landbouweconomieën ter wereld prima kon voorzien.

Veldbezoek Burkina Faso, 2011

Internationale samenwerking

Albert Jan Maat met het team van Agriterra Vietnam

Kees Blokland is voor mij Agriterra. Een enorme passie voor boeren en coöperaties wereldwijd. Gekoppeld aan een ferme wil bruggen te slaan tussen boeren veraf en dichtbij.

Samen met medewerkers van Agriterra, veel vrijwilligers uit de boeren en tuindersstand en agribusiness is Agriterra zo de vaandeldrager geworden voor echte internationale samenwerking. Geen woorden, maar daden.

Van 2007 tot 2016 heb ik het voorrecht gehad voorzitter te zijn van Agriterra. Dat bestuurswerk hielp enorm om in LTO verband voor boeren en tuinders en agribusiness de luiken open te houden naar de wereld. Samen mochten we mooie contracten sluiten met veel bedrijven die zo hun kennis wereldwijd deelden met vakgenoten. We zijn Kees veel dank verschuldigd voor zijn bevlogen en zakelijke inzet en grote betrokkenheid.

Kees, je hebt voor het platteland wereldwijd het verschil gemaakt. Het ga je goed!

Albert Jan Maat

Voorzitter Agriterra 2007-2016

37

De coöperatie centraal

De conclusie van alle discussies was dat het hoog tijd was om werkelijk aan de slag te gaan met business- en coöperatie-ondersteuning op ledenniveau. Cees van Rij werkte de ideeën uit en presenteerde die met succes in een gezamenlijke vergadering van bestuur en adviesraad. Belangrijk onderdeel van de voorbereiding was het verstevigen van de contacten met Nederlandse coöperaties die weliswaar tot de *founding fathers* behoorden, maar naast LTO en de andere organisaties vaak meer de rol van stille vennoot hadden gespeeld. Agriterra werd daarin onder meer gesteund door Albert Jan Maat, die in 2007 Gerard Doornbos was opgevolgd als voorzitter van LTO en Agriterra, en Ruud Galle, sinds 2007 de nieuwe voorzitter van de NCR.

Centraal in de nieuwe aanpak stond het besef dat de gebrekkige ontwikkeling van ondernemersinitiatieven ten plattelande vooral te wijten was aan een gebrek aan valide *business proposals* (de dichtheid aan Engelstalig jargon neemt in deze jaren aanzienlijk toe). Met andere woorden: de economische, bedrijfsmatige en coöperatieve plannen van agrarische organisaties en hun leden moesten beter met relevante kennis, professionaliteit en data ondersteund worden om in aanmerking te kunnen komen voor normale bancaire ondersteuning. Dit werken aan kredietwaardigheid werd vertaald in de slogan *making co-operatives bankable*.

Het primaire van-boer-tot-boer principe kreeg aldus een nieuwe invulling. Naast kennis over het inrichten van een democratische boerenorganisatie en werken aan een betere belangenbehartiging zou het nu veel meer gaan over bijvoorbeeld bedrijfskunde, financieel management, marktverkenning en ketenbenaderingen. En wel zodanig dat de betreffende organisaties als betrouwbare partner ervaren zouden worden door banken en/of investeerders. De eerdere Agriterra-doelstelling van 'sterke' boerenorganisaties bleef daarbij natuurlijk een cruciaal punt: een bank/investeerder heeft alleen vertrouwen in een collectief initiatief als dat collectief professionaliteit en (onderling) vertrouwen kan uitstralen en

Drie teams

waarmaken. Een belangrijke coöperatieve boodschap bleef daarbij dat de bedrijven *boergenoteerd* moesten zijn: de invloed van de leden moet bewaakt worden want het gaat uiteindelijk om hún belang. En dat is weer van belang voor economische duurzaamheid: als mensen, boeren in dit geval, weten dat ze zelf de eigenaar zijn van wat ze zelf op poten hebben gezet geeft dat extra betrokkenheid en trots en daarmee veel meer kans op slagen. Voor Agriterra zelf zou het wel betekenen dat er nieuwe specialismen opgebouwd zouden moeten worden. En ook Agripool zou een kwalitatieve en inhoudelijke slag moeten maken.

De kracht van verbeelding

Om de nieuwe prioriteit handen en voeren te geven ging Agriterra in 2011 de nieuwe projectperiode in met drie teams.

Eén team bleef zich richten op het versterken van organisaties op het punt van beleidsbeïnvloeding en belangenbehartiging, met de aantekening dat meer prioriteit werd verleend aan organisaties die 'boergenoteerde' bedrijfsmatige initiatieven op het oog hebben. Qua lobbyen kwam ook meer accent te liggen op het vermogen om zelf donorgelden of overheidsfondsen aan te boren. Een tweede team richtte zich met hernieuwde energie op verbetering van de bedrijfssituatie op ledenniveau: op lokaal ondernemerschap. In de sfeer van FAO's People's Participation Programme werden leden van organisaties extra geprikkeld om gezamenlijke plannen te formuleren waarmee ze hun eigen landbouwbedrijven zouden kunnen verbeteren. Ook dit met extra accent op de inbedding van het boerenondernemerschap in de omringende wereld van directe partners zoals toeleveranciers, voorlichters en banken, en met hulp van Agripoolers, die inmiddels uit zeer vele landen komen: de klassieke van-boer-tot-boer benadering, *Campesino a Campesino*, of in de nieuwe terminologie:

sharing best practices. Ook deze bedrijfsadvisering moest nu méér gericht worden op het behalen van daadwerkelijke economische resultaten.

Een derde team zou zich geheel richten op de nieuwe focus van boergestuurde bedrijfsmatige activiteiten: groepen boeren die hun economische armen uitslaan in de keten en daarmee in een bredere plattelandseconomie. Een frontale poging om terug te grijpen óp dan wel gestalte te geven áán een democratische boergestuurde economie, zoals die Blokland al vóór de oprichting van Agriterra voor ogen stond. Niet zonder ambitie werd dit nieuwe team 'team 1' gedoopt.

Boergenoteerde bedrijven

Hoewel daar nog nauwelijks expertise voor in huis was claimde 'team 1' werk te gaan maken van coöperatie-ontwikkeling en -advisering. Om die kennis op te doen moesten daarvoor in allerijl contacten worden opgebouwd. Contacten, waarbij overigens opviel dat lang niet alle medewerkers van Nederlandse coöperaties echt kennis hadden van de coöperatieve principes. Tekenend is dat op een NCR-congres in 2011 over de Agriterra-aanpak als voorbeeld een particulier bedrijf in zaai-uien werd opgevoerd.

Veel voorbeelden uit de eigen kring van NCR waren er nog niet. Het was zaak te zorgen dat de coöperaties LTO zouden volgen en Agriterra als 'hun' ontwikkelingsorganisatie gingen zien. Van directe deelneming in de zin van mede-investering leek voorlopig niet veel te verwachten. In 1994 hadden veel coöperaties nog wel aspiraties getoond in deelnemingen of joint ventures in ontwikkelingslanden, maar vijftien jaar later was de sfeer veel harder. In ontwikkelingslanden verlangen met name de grotere bedrijven de drie M's in eigen hand te houden: het management, de marketing en de meerderheid van de aandelen. Gelukkig bleken er wel coöperaties bereid om uit eigen kring deskundigen voor een bepaalde tijd vrij te stellen om via Agripool hun deskundigheid beschikbaar te stellen. In de periode 2011-2015 waren er 859 Agripoolers. In totaal werden ruim 2100 experts op adviesopdracht of werkbezoek gestuurd.

Team 1 had zich al gauw versterkt met nieuwe financiële en bedrijfskundige kennis. En met aanstekelijk elan - 'zeg maar bluf', bekend een betrokkene - kon het team al binnen een half jaar serieuze successen claimen in de zin dat banken en investeerders zich bereid toonden in zee te gaan met betekenisvolle initiatieven van landbouworganisaties en coöperaties op het terrein van met name vermarkting en verwerking. In de periode 2011-2015 werd voor 110 businessplannen 23 miljoen werkkapitaal gemobiliseerd, plus 7,8 miljoen vreemd vermogen voor investeringen.

Agriterra folders over de drie nieuwe teams

De kracht van verbeelding

Vermarktning

40

Personele ommezwaai

De resultaten van team 1 Boergenoteerde Bedrijven waren zodanig dat Agriterra aan het eind van de periode 2011-2015 besloot om het roer structureel om te gooien naar advisering op het gebied van coöperatieontwikkeling. Daartoe werd ook een zeer forse reorganisatie ingezet waarbij het complete personeel opnieuw moest solliciteren. Dat dat nodig én onplezierig zou zijn hing vooraf al in de lucht. De meeste medewerkers waren aangenomen op in de markt zetten van medefinancieringsprojecten voor landbouworganisaties die zich politiek wilden versterken of betere service wilden verlenen aan hun leden. Maar nu werd het accent verschoven naar economische bedrijvigheid: er moesten zakelijke plannen komen voor bedrijfsmatige initiatieven die *bankable* c.q. winstgevend moesten zijn. Het ontwikkelingsjargon moest plaats maken voor bedrijfseconomische noties. Niet bepaald het taalgebruik dat bijvoorbeeld de Paulo Freire Stichting indertijd bezigde met het internationaal kweken van onderling begrip en het creëren van kansen voor iedereen.

Een vijftal personeelsleden (van de veertig) had dan ook al vóór de sollicitatieronde te kennen gegeven Agriterra te zullen verlaten en een veel groter deel zou met groot verdriet, soms verbijstering, het veld moeten ruimen. Bijna de helft werd van de medewerkers werd ontslagen. Een zware prijs voor een zware beslissing.

Enkele Agriterra bedrijfsadviseurs aan het werk in het buitenland.
vlnr:
- Bas Prins in Peru
- Ysakor Haileselassie Hailu in Oeganda
- Harm Haverkort in Vietnam
- Sajena Dwa in Nepal
- Jean Remy Muramira in Rwanda

Behalve de nieuwe functie-eisen speelde ook de standplaats van het personeel een rol bij de reorganisatie. Van begin af aan had Agriterra gewerkt met een zestal Chief Technical Advisors: halftime medewerkers uit de ontwikkelingslanden zelf, die in hun rayon contacten onderhielden. Op den duur was dit aantal – onder de naam PO-advisors – nog wat uitgebreid, maar de meeste adviseurs zetelden nog altijd in Arnhem. De nieuwe taken zouden een heus ‘kantorennetwerk’ vergen om frequenter en effectiever te kunnen communiceren met de vele betrokken organisaties en coöperaties in de wereld. Daar werden al gauw nieuwe mensen – vaak geen Nederlanders – voor aangetrokken. Anno 2021 zit driekwart van het zeer sterk gegroeide personeelsbestand buiten Nederland.

Vergeet nooit waar je vandaan komt

Mijn eerste klus als agripooler was een leiderschapstraining met boerenleiders in Butembo, Noord Kivu in 2002. Ik werkte toen als trainer bij de WLTO. Ik gaf de cursus samen met Maliyasasa, de secretaris van Sydip. Al op de eerste ochtend heb ik heel beleefd de telefoons van iedereen ingenomen en aan de chauffeur buiten gegeven. Die mocht de telefoontjes beantwoorden en zeggen dat meneer of mevrouw om 12.00 weer beschikbaar was. Hoe durfde ik, denk ik achteraf. Iedereen werd om de haverklap gebeld en dat was storend voor het proces. Een van de deelnemers was Vahamwiti, de secretaris van Sydip, de grootste organisatie in de Kivu's. Jaren later werd ik door hem gebeld tijdens een van mijn missies. Hij was inmiddels minister van landbouw geworden (je kunt het ver schoppen na een training met mij...) en vroeg mij of ik nog een advies had. Ik was een beetje verbouwereerd, maar uiteindelijk zei ik dat hij nooit moest vergeten waar hij vandaan kwam. Dat vond hij een verstandige raad.

De diverse missies die ik heb gedaan voor bestuurderstrainingen vond ik elke keer weer spannend. De meeste in Oost Congo. Ik denk dat het type trainingen dat we boden ook zeer welkom waren en uiteindelijk de organisaties hebben versterkt. De transitie die Agriterra in 2014/15 doormaakte was zeer ingrijpend. Zowel voor degenen die vertrokken als voor de "blijvers". Een pijnlijk, maar noodzakelijk proces, dat heel zorgvuldig ter hand werd genomen. Niet in de laatste plaats door Kees Blokland zelf. Ik had zelf de rol van begeleider van de vertrekkers én als schrijver van het evaluatierapport.

Als ik kijk hoe de organisatie er nu voor staat en pakweg twintig jaar geleden, dan zie ik een professionele organisatie, die heel doelgericht te werk gaat. En ik zou eigenlijk hetzelfde willen zeggen als toen tegen de minister van landbouw in Congo. Vergeet nooit waar je vandaan komt en wat je roots zijn.

Gerard Wieffer

Consultant, trainer, coach and mediator

41

Een doorgetrokken lijn

In wezen paste de omwenteling van medefinanciering naar advisering logisch in de ontwikkeling van Agriterra. Vrijblijvendheid en denken in termen van hulpbehoefte had er van begin af aan al niet ingezeten. De focus op versterking van plattelandsorganisaties was op zichzelf al een keuze geweest voor specifiek die boeren in ontwikkelingslanden die er middels organisatie blijf van hadden gegeven aspiraties te hebben. En bij de projecten die gericht waren op betere dienstverlening aan de leden was in principe steeds het streven geweest dat leden daarvoor zouden moeten betalen. Bovendien gaf Agriterra van het begin af aan geen hulp voor andere investeringen dan in mensen. Met de nieuwe richting werd de focus op zelfredzaamheid verbreed naar het in de benen krijgen van boergenoteerde bedrijven die óók in de ogen van banken en geldschieters toekomst zouden hebben. Het oude uitgangspunt van Agriterra dat haar partners organisaties moesten zijn met aspiraties om hun positie te versterken werd dus toegespitst op organisaties - vaak coöperaties - met de ambitie om de economische positie van hun leden te verbreden en versterken. Met het ultieme onveranderde doel: economische ontwikkeling van het platteland via de versterking van de boerenstand in ontwikkelingslanden.

We gebruiken hier het woord boerenstand omdat daar nog een notie achter schuil gaat die een rode draad vormt in de ontwikkeling van Agriterra. De focus op landbouw als motor van economische ontwikkeling. Het ging nooit om noodhulp of hulp aan mensen die het op het platteland niet redden maar om hulp aan boeren die zich middels hun bedrijf en hun organisaties sterk willen maken om de toekomst als boer aan te kunnen en daarmee een stabiele factor te zijn in de ontwikkeling van het platteland. Dit ter wille van de toekomst van de landbouw in ontwikkelingslanden en daarmee van voedselproductie maar bovendien ter wille van (regionale) economische ontwikkeling die leegloop en verpaupering van het platteland (inclusief zijn dorpen en middelgrote steden) voorkomt en daarmee een rem zet op overmatige trek naar de metropolen en hun krottenwijken.

Momentum

42

Achteraf is de beschreven omslag waarschijnlijk ook de redding geweest voor Agriterra zelf. En wel op een manier die enigszins vergelijkbaar is met die van 2006. Toen was het Nederlandse medefinancieringsstelsel door toedoen van CDA'er Van Ardenne op de schop gegaan en kon Agriterra op de valreep een beroep doen op een wettelijke status aparte: die van werkgeversorganisatie. Dit omdat Agriterra gold als een organisatie van en voor agrarische producentenorganisaties.

Ook vanaf 2010 ging het ontwikkelingsbudget rigoureuus op de schop. In 2010 hadden de meeste ontwikkelingsorganisaties al forse bezuinigingen aangezegd gekregen en in 2012 werd zelfs impliciet een korting van zestig procent aangekondigd vanaf 2015. Maar datzelfde jaar legde CDA-staatssecretaris Ben Knapen op een studiedag van de NCR nog eens uit hoe blij hij was met de (nieuwe) koers van Agriterra. In het nieuwe ontwikkelingsbeleid moest het gaan om de vliegwielfunctie van bedrijven in de private sector. Daarin past het naadloos om vanuit coöperatieve principes boeren te stimuleren om samen te werken voor economische ontwikkeling en zelfredzaamheid. In de nieuwe Rutte-periode lag het accent deze keer niet op 'maatschappelijk middenveld' maar op 'bedrijfsleven' en de switch van Agriterra bleek daar naadloos in te passen: in 2015 werd ze dan ook niet gekort op haar programmabudget. Dankzij dat feit kon een aantal instrumenten worden ontwikkeld zoals nieuwe specifieke trainingen op het gebied van bedrijfskunde en management en een coöperatieve variant op de profileringsmethode zoals Agriterra die altijd al bij ledenorganisaties toepaste.

De kracht van verbeelding

43

Verdere focus

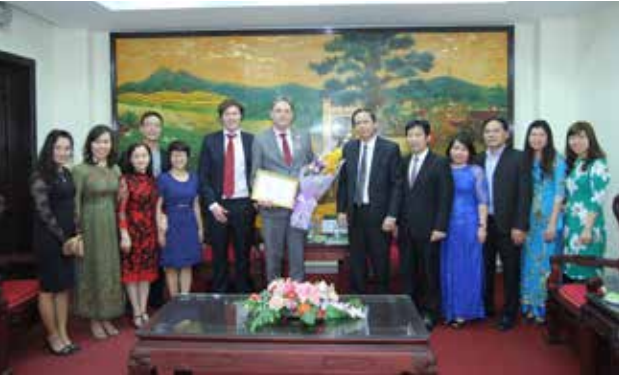
In principe stonden ook in de periode 2015-2020 alle drie de lijnen of trajecten van Agriterra nog in het programma 'Farmer Common Sense in Business'. Wat betreft de belangenbehartiging stond de klassieke FACT, de farmers' advocacy consultation tool, nog altijd centraal met zijn combinatie van advies, training en uitwisseling. Niettemin zou na afloop van de periode in 2020 blijken dat dit thema toch wat op de achtergrond was geraakt. En eigenlijk gold iets dergelijks voor de andere klassieke doelstelling: organisaties versterken op het gebied van dienstverlening op bedrijfsniveau. Dit inmiddels met een focus op voorlichting en het 'trainen van trainers'. Misschien wel mede door het nieuwe accent op coöperaties moest Agriterra zich realiseren dat het nog altijd niet goed lukte om die serviceverlening economisch duurzaam neer te zetten. En gratis diensten zoals voorlichting of kwaliteitscontrole blijven kwetsbaar als je ze beziet uit het oogpunt van continuïteit.

Diverse trainingen

Daarbij kwam dat de omslag van financieren naar adviseren in z'n algemeenheid een forse verschuiving gaf van de vraag c.q. van vragende partijen. Agriterra had van begin af aan op zelfredzaamheid gehamerd, maar nu hardop gezegd werd dat de nieuwe zakelijke aanpak standaard zou worden en er niet per definitie een zak geld zou komen haakten toch heel wat organisaties uit ontwikkelingslanden af in de zin dat ze dan liever een (andere) donor gingen zoeken. Langzamerhand selecteerde zich een nieuwe doorsnee van klanten: gretige organisaties met concrete (regionale) coöperatieve plannen en bijgevolg minder koepelorganisaties. Niettemin wil Agriterra in het nieuwe programma 2020-2025 onder het motto 'Farmer-

focussed transformation' de boerenorganisaties die de algemene belangenbehartiging van de leden/boeren als kerntaak hebben weer wat meer faciliteren vanuit de overtuiging dat het een niet zonder het ander kan.

In een aantal landen werd in 2015-2020 groot succes geboekt met interne vermogensopbouw door de leden van de coöperatie. Een voorbeeld was Ethiopië, waar de gezamenlijke coöperaties in twee jaar tijd 300 miljoen euro aan eigen vermogen bijeen wisten te brengen. Een andere in het oog springende innovatie was het bewerkstelligen van leveringscontracten tussen boeren en verwerkingsbedrijven, zodat die coöperatieve bedrijven verantwoord kunnen investeren. Een interessante spin-off van de talrijke gerealiseerde initiatieven is dat er grotere bedrijven ontstaan die in hun eigen omgeving hun deskundigheid weer ten dienste gaan stellen van anderen. Een multipliereffect waar elke ontwikkelingsdeskundige van droomt.

De kracht van verbeelding

Afscheid van AgriCord

Linksboven: Agriterra Vietnam en de Vietnamese Boerenbond VNFU bij de uitreiking van de All Farmers Medal aan Kees, 2017

Rechtsboven: Bezoek aan experimentele boerderij van COOPECAN op 5000 meter in de Andes, Peru, 2019

Links- en rechtsonder: Wolverwerkingsfabriek COOPECAN in Peru

Met het bestuur van ACODEA in overleg op het ministerie van landbouw

Het multiplier-effect van AgriCord is er eigenlijk nooit van gekomen. Blokland had gehoopt op een 'Agriterra International': een wereldomspannende agri-agency die mondiaal aanwezig kan zijn, door haar schaal overal gespecialiseerde diensten kan aanbieden en een volwaardige partner kan zijn van VN-organisaties, de Wereldbank, en EU, enz. Hij deed er alles aan om *agri-agencies* binnen te halen of zelfs mee te helpen oprichten, zoals het Spaanse ACODEA, waar hij zelfs drie jaar parttime directeur was.

Tot zijn spijt is dat er nooit van gekomen. De strategische visies lagen blijkbaar te ver uit elkaar. Het begin in 2003 was al moeilijk omdat een aantal potentiële deelnemers toch afhaakten. Het altijd terugkerende argument van onafhankelijk blijven. In eerste instantie vanwege de achterban maar als puntje bij paaltje komt ook qua levering. Zo had Agriterra zich veel voorgesteld van het agro-info.net als speelveld om feiten en ervaringen te delen en van elkaar te leren. Maar het aanleveren van eenduidige informatie zou altijd een probleem blijven. Enige territoriumdrift bleek ook bij de Franssprekenden die meenden Franssprekend Afrika te mogen claimen. En inhoudelijk was misschien wel het grootste struikelblok dat de benadering van Agriterra zakelijker was dan die van een aantal collega's, die zich nogal eens lieten verleiden

Blijvende vergezichten

Na 24 jaar neemt Kees in 2021 afscheid van zijn levenswerk

Ook binnen zijn eigen organisatie is Kees Blokland altijd ervaren als de man van de grote plannen en grote strategische verbanden. En dat is hij ook. De kleine boeren uit ontwikkelingslanden verenigen in Via Campesina; naast 'het kartel' een agrarische medefinancieringsorganisatie vormen; boerenorganisaties uit ontwikkelingslanden integreren in de internationale IFAP; een wereldwijd internetadres creëren voor kennisdeling over agrarische ontwikkeling; boerenorganisaties uit Westerse landen laten samenwerken in AgriCord; en zo nog vele andere ballonnetjes die niet opgingen of buiten het bestek van dit boek vielen. Na 24 jaar neemt hij in 2021 afscheid van zijn levenswerk. Wat hem betreft met achterlating van plannen voor een nieuwe grote coalitie: het integreren van Agriterra's activiteiten in die van organisaties die zich specifiek richten op (toegevoegde waarde)

ketens. Dit samen met IDH (Initiatief voor Duurzame Handel); met SCOPEInsight, dat gespecialiseerd is organisatiedoorlichting analoog aan de profileringen door Agriterra; met mondiale kredietverleners als Oikocredit; en met ruggensteun van de *International Cooperative Alliance*, de FAO, de EU en internationale federaties van boerenorganisaties in Afrika, Azië en Latijns-Amerika.

Een mammoet-gedachte die past bij het vertrek van een man die steeds groot en meeslepend wenste te denken als het ging over economische (plattelands-) ontwikkeling in ontwikkelingslanden.

tot het in z'n algemeenheid steunen van 'goede doelen'. Er was kortom veel onderlinge discussie. Uiteindelijk was een onduidelijke financiële verantwoording bij AgriCord de aanleiding tot een breuk. In zekere zin een herhaling van de eerdere aanvaring binnen de IFAP. Een door Blokland afgedwongen intern onderzoek was weliswaar vernietigend maar toen in mei 2019 drie leden daaruit geen consequenties durfden te trekken stapte Blokland eruit. Uit principe maar ook uit vrees voor afbreukrisico. Hoe kun je streng zijn voor partners in ontwikkelingslanden als je het binnen AgriCord zelf maar laat waaien? In tegenstelling tot een aantal collega-organisaties nam hij het verlies: AgriCord had kort tevoren nog veertig miljoen subsidie gehad van de EU. Op het ministerie werd de beslissing gerespecteerd. En Agriterra-medewerkers in het veld moesten hun best doen om bestaande praktische relaties in stand te houden.

Zoals al gezegd fuseerde AgriProFocus in 2020 met het Food & Business Knowledge Platform (F&BKP) tot het Netherlands Food Partnership. Deze fusie maakte manifest dat het accent daar meer en meer was komen te liggen op voedselsystemen en gezonde voeding en dus vrij ver was afgedreven van de door Agriterra gekoesterde specifieke oriëntatie op ledenorganisaties als vragende en daarmee sturende partij.

De jaarlijkse Algemene Vergadering van AgriCord werd in mei 2019 in Rotterdam gehouden. Agriterra was gastheer op wat haar laatste AV zou worden. Boven: Eurocommissaris Phil Hogan en de Nederlandse minister van Landbouw Carola Schouten tijdens het paneldebat met jonge boeren uit alle continenten. Linksonder: Kees Blokland in gesprek met Phil Hogan, Marc Calon (voorzitter van LTO) en Iris Bouwers (vicevoorzitter van CEJA). Rechts onder: Kees Blokland en Eurocommissaris Phil Hogan

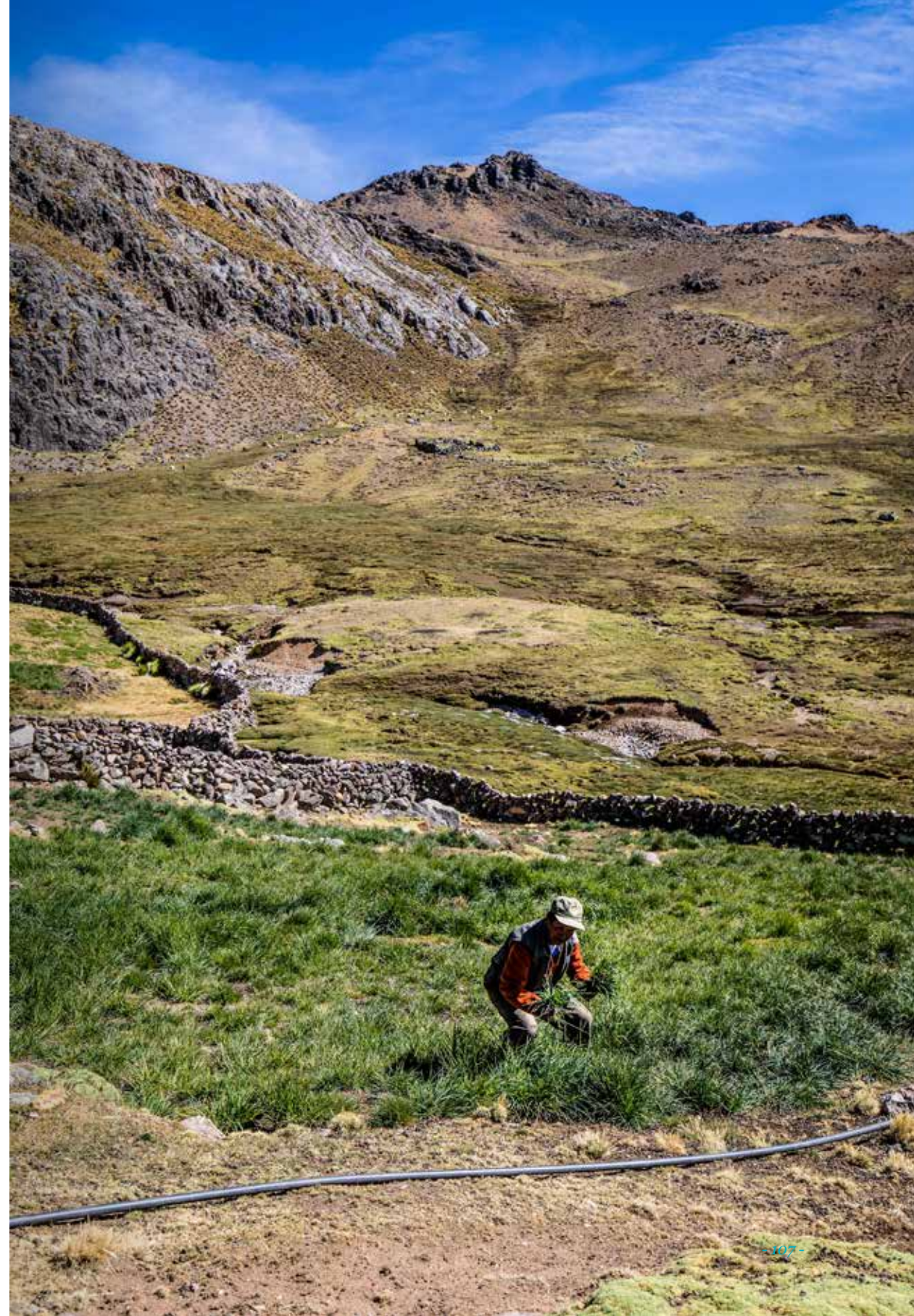

*Agriterra medewerkers in 2006, 2009, 2013, 2015, 2017 en 2019.
In 2017 (bij het 20-jarig bestaan) waren ook de medewerkers uit de diverse
landenkantoren aanwezig bij Musis in Arnhem.*

De kracht van verbeelding

1. De 'Vía Campesina' in Nicaragua. Blokland, K. Tijdschrift voor politieke economie Vol 6-4, 1983
2. Guiding principles for people's participation projects: design, operation, monitoring and ongoing evaluation. Huizer, G. FAO, 1983
3. Participación campesina en el desarrollo económico: la Unión Nacional de Agricultores y Ganaderos de Nicaragua durante la revolución Sandinista. Blokland, C. Doetinchem, 1992
4. CLOC: Coordinadora Latinoamericana de Organizaciones del Campo
5. Nummer 44 is in de jaren dertig een etage verhoogd ten behoeve van Hotel de Harmonie. De symmetrie van het totale complex is daardoor wat verloren gegaan.
6. Dit betrof organisaties in Ecuador, Argentinië, Chili en Peru. En later ook in Brazilië, Nicaragua en Costa Rica.
7. Bilance was in 1995 ontstaan uit een fusie van Vastenactie en de Centrale voor Bemiddeling bij Medefinanciering van Ontwikkelingsprogramma's (Cebemo). In 2000 ging Bilance, samen met Memisa en Mensen in Nood op in Cordaid.
8. De betrokken vrouwenorganisaties waren Passage, Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen en Katholieke Plattelandsvrouwen Nederland.
9. Het betrof AFDI en FERT uit Frankrijk, Agriterra, DAC (Denemarken), IDACA (Japan), IVA (België), NORGES VEL (Noorwegen) en UPA-DI (Canada). Een jaar later volgde SCC (Zweden) en traden DAC, Norges Vel en IDACA weer uit. In 2010 volgde CSA (België) en in 2011 AsiaDHRRA en Asprodeb (Senegal). Tenslotte sloten in 2014 ACODEA (Spanje) en AHA (Duitsland) zich aan en in 2017 AéV (Italië). In 2019 trad Agriterra uit en in 2020 AéV.
10. Na een enorme strijkstokaffaire in 2001 herdoopt in Plan Nederland.
11. In 1999 werd al een indicator voor Expected Efficiency in Combat of Poverty per land ontwikkeld.

De kracht van Kees Blokland en Agriterra verbeelding

Als je honger en armoede in de wereld wilt bestrijden en als je economisch achterblijvende landen tot ontwikkeling wilt brengen moet je primair bij de boeren zijn. In ontwikkelingslanden vormen zij vooralsnog de grootste bevolkingsgroep en als zij hun toekomst in eigen hand kunnen nemen is daar heel veel van te verwachten. Vanuit dat besef is Kees Blokland een kwart eeuw terug aan het werk gegaan met Agriterra. Agriterra ging op zoek naar boerenorganisaties met ambitie en bood ondersteuning aan op het gebied van interne organisatie, belangenbehartiging en innovatie. Met inhoudelijke assistentie vanuit de Nederlandse coöperaties en landbouworganisaties worden inmiddels miljoenen boeren en coöperaties in de wereld ondersteund met agrarische kennis en adviezen. Het succesverhaal van een eigenwijs man en een eigenwijze organisatie die de mondiale landbouwwereld wezenlijk beïnvloed heeft.

Auteur: Leo Klep